

160.08

وَسِيْلَةُ الْإِيْتِيَانِ

K.15192

و
منطق ترجمه سی

مؤلفی

مکتب سلطانی علم اخلاق، عقائد و منطق معلی

رفت

♦♦♦♦♦

35
115
90
240

معارف نفارت جلیله سنک فی ۱۴ نیسان سنه ۳۱۵ تاریخ و ۹۴
نومبر ولی رخصتنامه سیله باب عالی جاده سنده رشید افندی حاتمه
قصار مطبعه سنده طبع اولمشدر

240 950
80 150
40
10

ناشری

شفق کتبخانه سی مدیری : نصرت

320
390 160

درسمادت

710

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ

Seyfettin Özege başlı ۱۳۱۷

افاده مخصوصه

حاج علم و دین ، حارس شرع مبین ، وکیل پیغمبر گزین اولان
خلیفه معظم و شهریار مکرم افتد من حضرت نوریست عصر کالات پیرای
غبطه بخشای اعصار و دهور و زمان مسعدت آراسی ترقیات کونا گونه
مهد ظهور اولدینی مشهور عالمیاندر . بو داعی اسدقلری دخی علوم
ومعارفک ترقیاتی خصوصیتده شو آمال خیریت اشغال شاهانه به الدن
کادیکی قدر سسی و غیرت ایدن بشدکان جمله سندن اولدیغندن مکتب
سلطانیده اخلاق و عقائد دینی و لسان عثمانی و منطق درس لرینی تدریسه
و هر درلو تجارب ایله شاگردانک تعلیمی تسهیله صرف مزید مکتب
ایله وظیفه عاجزانه می ایضاً به چالش مقدهم . بوندن اولجه بضاعه مک
کفایت لکنه باقیه ورق فضائل اخلاق و اخلاق نظری علم احوال روح
و اصول تفکر نامیه منطق و اخلاق و دلائل الایقان اسمیه عقائد
دینی به دأثر بعض آثار تألیف ایلمش ایلم . بو سه بشتجی صنفده
منطقدن « سلم » نامنده کی اثر منظومک تدریسی تجربه ایلم . اثر
مذکور هم منظوم و هم مختصر اولدیغندن شاگردانک استفاده سی
تسبیل و تکثیره سبب اعظم اولدی . چونکه منظوم اولدیغندن حفظ
و ضبطی سبیل و عربی العبارة اولسیله لسان عذب الیائزک رکن اعظمی
ولسان دینارک اساس شریفی اولان عربی به محارسه به بادی اولدی . شو
ایکی نتیجه حسن کتاب مذکوری ترجمه به مؤدی اولغله جناب حق
توفیقندن استعانه ایدرک مصرده طبع اولنان شرح مجویدن استفاده
ایله اولای پتیری لسان عثمانی به ترجمه و ثانیاً مهم اولان بعض تحلیلاتی
بیان و ثانیاً کرک شرح مذکوردن و کرک سائر کتب منطقیه دن قواعد

مهمه منطقیه بی جمع و تألیف ایدرک وسیله الایقان نامیه تسعیه ایلم .
قواعد منطقیه بر طاقم قوانین عقلیه دن عبارت اولدیغندن هر هانکی
لسان ایله اولورسه اولسون تحصیل ممکندر . فقط بزم علم کلامزه
و اصول فقهیه و قوف و آیت کریمه و احادیث شریفه دن اصول استنباط
احکام منطق عربی اولورق بیلمسته و ایستدر . بشقه لسان ایله بو
عائده استحصال اولغز بناءً علیه عربی عبارة ایله منطق تحصیل بزجه
امور مهمه دندر . معلومدر که بش کره بش یکرمی بش ایدر زیاده
و نقصان اولمتر بونک کی قواعد منطقیه دخی مسائل عقلیه و قطعیه دن
عبارت اولغله قطعاً تغیر قبول ایغز مثلاً قیاسلرک ترتیب و تشکیلی صغری
و کبرای حد وسطی و نتیجه سی و شرائط صحی و بر قضیه نک عکس
و تناقضی بر مفردک کلی و جزئی اولسی کی مسائل عقلیدر و قطعیدر .
مرور زمان و اعصار ایله تغیر قبول ایغز . مکتب سلطانیده بر جوق
وقتد بزو منطق تدریسه مشغول اولدیغندن و بر آرز فرانسه بجه به آشنا
اولدیغندن بارسدن خیلی منطق کتابلری جلب ایتم و اکلایه بیلدیکم قدر
ترجمه ایتم ، و بجه زور محارری لسان مذکورده مقتدر ذواته ترجمه
ایستدردم و اخلاق نظری و علم احوال روح نام اثرلر مه درج ایلم
بونلرده ایسه بزم منطقدن قواعد منطقیه به دأثر فضل برشی بوقدر .
چالکیز مقدمه لرنده منطقدن معدود اولیان بعض تدقیقات فلسفیه وارد .
او تدقیقات ایسه فلسفیه عائده و مشروع اولان منطقدن زائددر بو حالده
آوروپاده هرشی ترقی ایدیور منطقده بویله ترقی ایتمشدر کی عامیانه
بر حکم صرف حماقت و جهالتدر . فی الواقع آوروپا منطقیه دن منطق
بعض علوم و فنونه تطبیقنده تعمیق افکار ایلمش و امنه کنیره ایراد
ایلمش لردر .

حالی که بر فک قواعدی معلوم اولدیغندن او قواعد برر مثال واضح
ایله ایضاح اولدیغندن صکره هر فقه و کافه احکامه تطبیق ایتمک پاک
قولاید . بناءً علیه علمای اسلامیه نور الله مرقد هم حضراتی

مثالری هر كسك آكلایه بیله چکی صورتده انسان و حجر و شجر کی
شیلری و قیاس استثنائی به مثال ایرادنده شمس طلوع ایدرسه کوندوز
اولور . لکن شمس طلوع ایتشدیر کی هر کون مشهود من اولان
احوال محسوسه و مشهوده بی ترجیح و اختیار ایتدکاری کی قیاس
اقتضای به مثال ایرادنده عالم متغیردره ، متغیر حاندره ، عالم حادثدر کی باعث
سعادتمز و اس الاسباس دنیا تمز اولان بر مثالی ترجیح ایتشلر بویله بر
مثالی استخفاف فکرك مسمومیتنه شاهد قاطعدر بواثبات واضحه بناء علم
منطقی اصطلاحات عربیه ایله تعلیم و تحصیل ایتك وجیهه ذمتز بلکه مقتضای
دیانتمزدر . ومن الله التوفیق نعم المولی ونعم الرقیق

مکتب سلطانی منطق معلی

رفت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي قد اخرجنا نتائج الفكر لارباب الحجا

« معنای »

حقیقت حمد ارباب عقله نتائج فکریه بی ایجاد و اظهار ایدن
ذات اجل و اعلایه مخصوصدر .

الحمد مبتدا ، لله خبر ، الذي اسم موصول ، قد اخرج صله ،
نتائج مفعول به صریحی و مضاف التفكير مضاف الیه لارباب
اخرجتك مفعول به غیر صحیحی و مضاف الحجا محلاً مجرور
مضاف الیه (قد) تحقیق افاده ایدر اخرجاده کی الف اطلاق
و تکمیل وزن ایچوندیر . (ال) حرف تعریف جنس ایچوندیر .
یاخود استغراق ایچونده اولور بوکا کوره معنای کافی حمد
دیمکدر عهد خارجی و عهد ذهنی ایچونده اوله بیلور . جنس
ایچون اولورسه « الحمد لله قضیه سی طبعیه اولور . استغراق
ایچون اولورسه (محصورة کلبه) عهد خارجی اولورسه (قضیه
شخصیه) عهد ذهنی ایچون اولورسه (قضیه مهمله) اولور .

(ایضاحی)

ایضای تشکر ایچون یکدیگرینه معناسی قریب اولان درت لفظ استعمال اولنور .

حمد، ثناء، شکر، مدح هربرینک عرفی و لغوی ایکی معناسی واردور .

« حمد » لغتده قصد تعظیمی اشعار ایدن وصف جمیلدر . اصطلاحده (فعل ینبی عن تعظیم المنعم سبب کونه منعماً) یعنی منعمیتی سببی ایله منعمک تعظیمی انبا و اشعار ایدن برقلدر . « ثناء » لغتده ذکر جمیلدر . اصطلاحده ثناء اولنان ذاتک اوصاف برکزیده سنی لسان ایله ذکر و انبا ایلمکدر .

« مدح » لغتده جمیل مطابقی لسان ایله بیسان ایتمکدر . اصطلاحده فضائل و فواضلدن برنوع ایله مدوحک ممتاز و مختص اولدیفنی اشعار ایدن لفظلردور .

« شکر » لغتجه حمد عرفی معناسه در . اصطلاحده (صرف العبد جمیع ما انعم الله الی ما خلق له و اعطی لاجله) یعنی جناب حقک احسان ایتدیکی شینک کافه سنی کندوسی ایچون خالق اولدیفنی عمله صرف و آنک یولنه بذل ایلمکدر .

(الذی قد اخرج) صله موصولی ایله برابر مشتق قوتنده در یعنی مخرج دیمکدر . مخرج کلمه سبيله جناب حقک توصیفی اشتهار ایتدیکنندن واسهای حسنه داخل اولمديغندن بو صفت

ایله توصیف اولناملشدر . فقط نفس الامرده بو توصیف جائزدر .

قرآن کریمده (والله مخرج ما کنتم تکتعون) بیورلمشدر . فی الحقیقه کافه موجودات و مخلوقات بحر بی پایان عدمدن ساحه وجوده اخراج ایدن جناب حقدر . (نتائج الفکر) نتیجه نک جمیلدر . لفظ ثمره و فائده معناسه در . اصطلاحده شرائط لازمه سنی جامع اولان ایکی تصدیق معلومدن استخراج اولنان بر تصدیق مجهول دیمکدر . نتائج الفکر قولیه براءت استهلال قاعده سنه رعایت بیورلمشدر . چونکه علم منطقدن مقصد تنظیم قیاس ایله انتاج نتیجه در . (لارباب الحجا) (ارباب) رب کلمه سنک جمیلدر صاحب معناسه در . (حجا) حاکم کسریله عقل معناسه در . (العقل نور روحانی به تدرك النفس العلوم الضرورية و النظرية) یعنی عقل بر نور روحانیدر . آنکله نفس انسانی علوم ضروریه و نظریه بی ادراک ایدر . بو تعریف محقیقینه کوره در . چونکه آنلر نفس انسانی ایله عقل بشقه در دیرلر . نفس مدرکدر ، عقل آلتدر . بعضیلره کوره نفس ناطقه عقلدن عبارتدر . بولرجه (العقل نور روحانی به يدرك العلوم الضرورية و النظرية) ديه تعریف اولنور .

و حط عنهم من سماء العقل

کل حجاب من سحاب الجهل

جذاب حق ارباب عقل ایچون سهای معنوی عقلدن جهل
بلوطلری برده سنی ایندیردی وازاله ایندی .

(اعراب)

وخط جمله سی قد اخرج جمله سینه معطوفدر . بناءً علیه
بو جمله دخی صله در . (واو) عاطفه در . (حظ) فعل ماضیدر
(عن) حرف جرهم محلاً مجرور مفعول به غیر صریح (من)
حرف جر حظ فعلانه متعاقدر (سها) لفظاً مجرور مفعول الیه
غیر صریح یاخود عنهمدن بدل اشتمال طریقله بدلدرد و مضاف
(العقل) لفظاً مجرور مضاف الیه (کل) حظ کلامنک مفعول به
صریحی مضاف (حجاب) مضاف الیه (من سحاب) جار
ومجرور حجابدن حالدر (سحاب) مضاف (جهل) مضاف الیه
ومجرور .

(ابضاحی)

وخط جمله سی سبی مسیه عطف قیلندندر . اخراج
وایجاد افعال اللهدن اولدینی جهتله بوراده علیت و سببیت
حکمت و مصاحبت معناسه در . زیرا افعال الله معالیه بالاغراض
دکلدرد . حظ ازاحه حسیه معناسه اولدینندن ازاله معنویه بی
ازاحه حسیه به تشبیه طریقله استعاره اولمشدر . بعده حظ استعاره
تبعیه قلنمشدر یاخود اطلاق مناسبتیه بجاز مرسلدر . یوقاربیدن
اشانغی به ایندیرمک معناسه اولان حظ ذکر اولندقدن صکره
مطابق ازاحه وازاله قصد بعده ازاحه معنویه مراد اولنمشدر .

(سها العقل) مشبه بهک مشبه اضافتی قیلندندر . چونکه
عقل شمعوس معنویهنک محل طلوعیدر سها ایسه شمس ظاهرینک
محل طلوعیدر .

حجابده استعاره مصرحه واردر (سحاب الجهل) مشبه
بهک مشبه اضافتی قیلندندر . (جهل) جهل بسیط و مرکبدن
اعمدرد شارح بچوینک مرکه تخصیصی نایمحلدر .

حتی بدت لهم شمعوس المرفه
رأوا مخدراتها منكشفه .

حجاب جهلک ازاله سیله ارباب عقله معرفت شمسلری
ظهوریله علم و معرفتک مخدرات مستوره کبی اولان مسائل
خامضه سی منکشف اولدینی حالده آنلره نمایان اولدی .

(اعراب)

حتی حروف معانیدن الی یاخود قای تفریعیه معناسه در .
اعرابدن حظی یوقدر (بدت) فعل ماضی (لهم) حرف جر
هم مجروردر . بدت فعلنک مفعول به غیر صریحی (شمعوس)
ینه فعل مذکورک قاعلی جمله سی فعلیه در (شمعوس) مضاف
(المرفه) مضاف الیه (رأوا) فعل تحتده مستتر ضمیر ارباب
عقله راجعدر . جمله فعلیه (مخدرات) مفعول به صریحی
ومضاف (ها) ضمیر محلاً مجرور مضاف الیه (منکشفه)
مخدراتک هیئتتی بیان ایچون ذکر اولنمشدر . حالدر .

(ایضاحی)

(شمس المعرفة) مشبه بهك مشبهه اضافتی قیلندر
(مخدرات) مرأه مستتره معنایه استعاره مصرحه تبعیه در .
مخدرات كلمه نك ها ضمیرینه اسنادی بواسطه نك قرینه سیدر .
رؤیت وانكشاف ترشیحدر بزم مسلك شمسینی تشكیل ایدن
شمس مفرد ایكن جمع صیغه سیله ایرادی تعظیم ایچونددر یاخود
افق مرئی و محل طلوع اخباریله در .

نحمده جل على الانعام

بنعمة الايمان والاسلام

نعمت ایمان واسلام ایله انعامندن طولانی جابل اولان
جناب حقه حمد و ثنا ایدم رز .

(تحلیل)

(نحمد) فعل مضارع تحتند مستتر ضمیر ایله جمله فعلیه در .
(ده) ضمیر محلاً منصوب مفعول به صریحدر (جل) فعل
ماضی تحتند مستتر فاعل ضمیری جناب حقه راجعدر و (جمله)
فعلیه در (على) حرف جر (ال) حرف تعریف (انعام)
لفظاً مجرور و علی ایله مفعول به غیر صریحدر . یاخود علی
لام التعلیل معنایه مفعول له دخی اولور . للانعام دیمکدر .
(بنعمة) باحرف جر انعام مصدرینه متعلقدر . نعمة لفظاً
مجرور با ایله مفعول به غیر صریحدر . (ال) حرف تعریف
(ایمان) مجرور و مضاف الیه (واو) عاطفه (ال) حرف تعریف

(اسلام) ایمان اوزرینه معطوفدر واو عاطفه واسطه سیله مضاف الیه
مؤلف ایکی کرم حمد ایلدی . بری جمله اسمیه ایله ابتدای
کتابده دیکری جمله فعلیه ایله بویتمده جمله اسمیه دوام و بیان
معنای افاده ایلدیکندن ذات اجل و اعلا نك دائماً حمد حقیقی به
استحقاقی اشعار ایلدی . وایکنجی حمد انعام واحسان مقابلی
اولدینی اشعار و جمله فعلیه ایله حمدك انا قائماً تجددینی اظهار
وایکی طریق ایله ده نائل ثواب اولمنی قصد واختیار ایلدی .
و جمع متکلم صیغه سیله ایرادی تعظیمه دلالت ایچونددر . جناب
حقك عظمت کبریا سنه لایق بر صورتده و ثنایه بالکسر مقتدر
اولیوب باشقه لرینك معاونتیله اظهار شکر ایدم بیله جکنی اشعار
ایچونددر .

(نعمة الايمان) ترکیبی اضافت بیانیه در . چونکه نعمت
ظاهریه و باطنیه شامل اولدینی ایچون اعمدر . ایمان اخصددر .
(والاسلام) و نعمة الاسلام تقدیرنده اولغله بوتك دخی اضافتی
نعمه الايمان کییدر . ایمان ایله اسلام وجوداً بربرینی مستلزمدر .
یعنی برزاتده ایمانك وجودی اسلامك وجودینی استلزام ایدر
مؤلفك ایمان واسلامی ذکر ایلمسی مفهومیجه یکدیگرینه مغایر
اولدینیچونددر .

ایمان لغتده مطلق تصدیقندن عبارتدر . شرعده حضرت
فخر کائناتك من طرف الله تبلیغ ابتدکی شیلری بالضروره
اذعان و تصدیقدر . اسلام انقیاد معنایه در . اسلام شرعاً

جناب رسالتنا اب قدمك من طرف الله تبليغ بيوردني
شيلو. انقياد وتصديق ايتكدر .

بوراده اسلامدن مقصد اسلام كامل و حقيقي . معناسه در .
انقياد ظاهري معناسه دكلدر .

چونكه [قالت الاعراب آء . .] آيت كريمه سنك مقتضاسي
اوزره انقياد ظاهري . معناسي . مفيد اولان اسلام ايله ايمان
بر دكلدر .

من خصنا بخير من قد ارسلنا

و خير من حاز المقامات العلاء

او محمود اولان الله بر ذات عظيم الشاندر كوندرديك
ذاتك يعني حضرت محمدك خيرتيه بزي ممتاز و مقامات عاليه يني
حائز اولان ذات رسالتنا بك بركتيله سرفراز ايلدي .

مقدر هو ضميري بيت سابقده تحميدى مراد اولان ذات
باري به راجعدر (خصنا) فعل ماضى مفرد غائب تحتده مستر
اولان ضميرى من . راجعدر جمله سى صله در (نا) ضميرى
بارزى مفعول به در . (بخير) باحرف جرى خص فعله متماقددر .
خير اسم تفضيل و مضاف اصلى اخبردر . (من) محلاً مجرور
مضاف اليه در (قد) تحقيقه اعرابي يوقدر (ارسل) فعل ماضى
مجهول مستتر ضمير به صله واو عاطفه (خير ، من) مصراع
اوله كي خير من كيدر (حاز) مستتر ضمير به صله در . (المقامات)
جمع مؤنث سالم حاز فعلتك مفعول به صريحيدر . العلاء مقاماتك

صفتى و عليا كلمه سنك جميددر . خير كلمه سى برنجى مصراعده
خير معطوف اولورسه مجرور اولور لكن مرفوع اولورق
مبتداى محذوفه خبر اولورسه دها زياده تعظيمى مشعر
وانسيددر . بخير كلمه سنده با اكثره كوره مقصوره داخلدر . (انه
صلى الله م مقصور علينا لا يعمد الى غيرنا) ديمكدر مقصوره داخل
اولديغه كوره نظماً بو تركيب معناسي حضرت فخر كائنات
اقدمن حضرتلرينك خيريت و بعثتى بزه مقصوردر باشقه سنه
تجاوز ايلمز ديمكدر . اولى اولان مقصوره عليه داخل
اولمسيدير . (والمعنى على هذا ان الله تعالى قصرنا عليه صل
الله عليه وسلم لا يتجاوز الى غيره من الرسل) يعنى بوكا كوره
تركيب معناسي جناب حق بزي حضرت محمد ع مده قصر ايلدي
باشقه بيغمبرلك شرعى و احكامى منقضى اولديغندن آنلره
اتباع ايده ميتر .

فى لواقع معنای ثانی دها مناسبدر . چونكه جناب فخر
كائنات كافه عالمينه رحمت و (لولاك لولاك لما خلقت الافلاك)
سرنه مظهر اولديغندن باعث خلقت عالمدر . (كانه شمس فضل هم
كواكبها ينظرون انوارها للناس فى الظلم) بيغمبران سائر به
نسبتله شمس تابان كي اولوب كافه انبياي ذیشان حضرتلرينك
نورى نور نبوت محمددن مقبلسدر . بناءً عليه محمد عليه السلام
سائر بيغمبرلره باعث خير اولديغى كي مشار اليهم واسطه سيله
خيريت دنار اولمسي امتلرينه دخى شاملدر . بعثت نبويه دن

صکره بنی بشر امت دعوت و امت اجابت نامرله ایکی قسمه
منقسم اولمغه امت اجابت باعث سعادت دارین و امت دعوت
ایچونده سبب سعادت دینویه در چونکه بهت نبویدن صکره
طرف سادن آتش یا غرق و مسخ اولمق، یره باتق باد صرصر
ایله بر قومك مجموعی هلاك اولق کبی آفادن امت دعوتده
تخلیص کریبان ایلمشدر .

محمد سید کل مقتنی

العربی الهاشمی المصطفی

حائز مقامات عالیہ اولان ذات آثار سنیہ سنہ اتباع اولمش
کافه مخلوقاتک سیدی محمد علیہ السلامدر . کندیلری قوم
نجیب عربیه مذسوب هاشمی قبیله سندن مصطفی و مختاردر .
(محمد) بدل یا خود عطف بیاندر . مبدل منه (من) در
مبتدای محذوفه خبر اولمش انسبدر چونکه دها زیاده تعظیمی
مشعردر . (سیدکل) ترکیب اضافی (سید) من جهت الاعراب
بدل یا خود عطف بیاندر (مقتضی) متبوع معانسه اسم مفعول
وبدلدر مبدل محمد لفظ شریفدر .

حضرت فخر کائناته سید کل قولیه (انا سید ولد بن آدم
یوم القيامة ولا فخر) حدیث شریفه رمز بیورلمشدر . (العربی)
مبتدای محذوفه خبر یا خود صفتدر قوم نجیب عربیه منسوب
دیمکدر .

(الهاشمی) هاشم قبیله سنه منسوب دیمکدر . اعرابی .

العربی کیدر . افندمن (ع م) حضرت تلمی بن عبدالله بن عبدالمطلب
بن هاشمدر . عربی بنی هاشمی به تقدیم اولای تعمیم ثانیاً تخصیص
قیلندن اولمغه تعظیمی مفیددر . مثلاً فلان آدم عالم نحریردر
دیناور نحریر عالمدر دینله من . اگر نحریر اولای ذکر اولنورسه
اندن اعم اولان عالمی ذکره حاجت قالمز .

(وکان رسولاً نبیاً) آیت کریمه سنده اخمس اولان رسولی
تقدیم محضاً حضرت محمد علیہ السلام کی نبوتک رسالته مقارن
اولدیتی بیان ورتبه رسالتک اعظمتیتی اشعار ایچوندر .
(المصطفی) اعرابی الهاشمی صفتک اعرابی کیدر معناسی
مختار دیمکدر .

بوصفته (ان الله اصطفى کنانہ من ولد اسماعیل واصطفی
قریش من کنانہ واصطفی من قریش بنی هاشم واصطفی فی
فانا خیار من خیار من خیار) حدیث شریفه اشارت بیورلمشدر .
معنای شریف حدیث (جناب حق ولد اسماعیلدن کنانہ بنی
وقریشی کنانہ دن وقریشدن بنی هاشمی و بنی هاشمندن بنی
مختار و ممتاز قیلمشدر بن خیرایلدن خیرایم) بوحدیث شریف
ایله صلی الله علیه وسلم حضرت تلمی تحدیث نعمت بیورمشدر .
برنجی (خیار) کلمه شریفه سی حضرت فخر کائناتدن
ایکنجیسی بنی هاشمندن اوچننجیسی قریشدن کنایه در .

صلی الله علیه و آله مادام الحجا

ینحوض من بحر المعانی لججا

« معناسی »

جناب رب منان حضرت فخر کائنات تصلیه و ترحم ایلدی
(ایلسون دیمکدر) عقل بشر دریای معانیدن جمله لره طالعینی
مدتیجه یعنی عقل بشر دریای معانیده شناورلک ایتدیکی مدتیجه
جناب واجب الوجود حضرت تیری حضرت محمد علیه السلامه صلاوة
وسلام ایلسون (صل) فعل ماضی امر غائب معنائه الله فاعلی
(علیه) ده حرف جر ضمیری محلاً مجرور حضرت فخر کائنات
راجمدر (ینحوض) فعل مضارع تختده کی ضمیر مستتری حجابیه
راجع و فاعلدر جمله حالیه (من) حرف جر المعانی مشبه بهک
مشبهه اضافتی قیبلنددر.

لججا ینحوض فعلک مفعول بهی لجج لجهنک جمیدر . ما
مضطرب عظیم معناسنده . بوراده مسائل معناسنه استعاره
مصرحه در . بحر استعاره نک قرینه سیدر . ینحوض ترشیجدر .
(معانی) مصرع اولده کی (صلی الله) جمله سی لفظاً خبر
معناً انشادر .

(صلاوة) جناب حقه نسبت اولنورسه رحمت ملائکویه
نسبت اولنورسه استغفار مؤمنیندن دعا واستعطاف معناسنده در .

وآله و صحبه ذوی الهدی

من شہوا بالانجم فی الاهتدا

« معناسی »

جناب حق حضرت محمد علیه السلامک صاحب هدایت

اولان آل و اصحابنه تصلیه ترحم ایلسون که او صحابه کرام
اهتداده انجم اشعه داره تشبیه اولندیلر .

(و آله) و او عاطفه آل کنندی لفظندن مفردی اولمیان
اسم جمعدر . غایه کله سنده کی ضمیر مجروره معطوفدر . نحو یونندن
اهل تحقیقه کوره جبار ائده اولنیمه رق مجرور سابقه عطف
جائزدر . نته کیم (یتسألون به و الارحام) نظم جلیلنده (ارحام) ی
اسم ایله قرائت (به) ضمیر مجرورینه عطف طریقله در .
(آل) فخر کائنات اقدمن حضرت لرینک اقراریدر . اتقای امت
یا خود امت اجابت مراد ایتدکده جائزدر . بوجواز احتماللردن
برینک قصد اولندیغنی مشعر قرینه نک عدم وجودی وقتنددر .
اگر قرینه و ارسنه بالکمز بر معنای معین قصد اولنور .
(و صحبه) نک اعرابی (و آله) نک اعرابی کیدر .

صحب اسم جمعدر . واحدی صاحبدر . (صحابه) حضرت
محمد علیه السلام ایله بر لحظه اولسون شرف ملاقاته نائل اولان
ذانددر . فقط جناب پیغمبرک رسالتنه ایمان شرطدر . ممیز یعنی
عاقل بالغ اولمق ذات رسالتاب اقدمن حضرت لرندن حدیث
شریف استماع ایتک شرط دکدر .

اییا ایله ملائکدن بشقه لرینه تصلیه اوله من آنجیق مصنفک
قولنده اولدینی کبی انبیایه تبعیتله اوله بیلیر . (ذوی الهدی)
صحبک صفتیدر ذوی مضاف هدی مضاف الیه . هدایت اهل
سنته کوره الدلالة علی طریق توصل الی المقصود وصل بالفعل اولم

یصل) یعنی هدایت مقصوده ایصال ایدن طریقہ دلالتدر .
استر بالفعل ایصال ایتسون ایتسون بوحالده هدایت دلالت
موصله دلالت غیر موصله نامیلہ ایکی قسمہ تفریق اولنور .
(واما نمود فہدیناہم) نظم جایلندہ کی هدایت غیر موصله در .
انک لاتہدی من احییت ولیکن اللہ بہدی من یشا) آیت کریمہ .
سندہ کی ایکنجی ہدایتدن مقصد هدایت موصله در .

(من شہوا) جملہ سی صحبک صفتیدر . (فی الہتدا) شہوا
فعلنہ متعلقدر ومفعول فیہ در مشبہہ ایلہ مشبہہ بینندہ کی جہت
جامعہ ایصال مقصودہ سبیتدر .

بومصرع جناب حقک حضرت فخر کاشانہ خطاباً (یا محمد
اصحابک عندی کالنجوم فی السماء بعضہا اضواء من بعض فن اخذ
مما اختلفوا فیہ فهو علی ہدی من عندی) یعنی یا محمد سنک
اصحابک سادہ کی ییلدیزلر کیدر . آنلرک بعضیلری بعضیلرندن
ضیاداردر . آنلرک اختلاف ایتدیکی شیدن برینی اخذ ایدن
بنم طرفدن مظهر هدایت اولور . (واصحابی کالنجوم باہم
اقتدیتم اہتدیتم) یعنی (بنم اصحاب کرام نجوم کیدر . ہانکیسنہ
اقتدا ایدرسکنر ہدایت بولورسکنر) . حدیث شریفلرینہ اشارتدر .

وبعد فالمنطق فی الجنان

نسبتہ کالنحو فی اللسان

بسملہدن وایضای حمد وادای تصلیہدن فارغ اولدودن سوگرمہ
دیرمکہ منطقک عقل وفکرہ نسبتی لساندہ نحو کیدر . واو

ابتدائیہ اما مقسامنہ قائم و اما بعد مقسامندہ در . بعد ظروف
زمانیہدن ضم اوزرینہ مبنی عارض اقول فعلنک مفعول فیہی
بعد البسملہ والحمدلہ والصلوہ لہ دیمکدر . اما بعد عبارتہ سی بر
جملہدن جملہ آخرہ انتقال ایچون استعمال اولنور . بلاغتجہ
اسمنہ فصل الخطاب تعبیر اولنور . (فالمنطق) فاقول المنطق
تقدیرندہ المنطق مبتدا مقدر نسبتہ خبریدر . کتبۃ النحو دیمکدر .
(للجنان) جبار ومجورور حالدر . ذی الحال مبتدادر . جنان ذہن
وعقل معناسندہ در .

تعریف منطق (خدا) (علم یبحث فیہ عن المعلومات التصوریہ
والتصدیقیہ من حیث انہا توصل الی امر مجهول (رسماً) آلہ قانونیہ
یعصم مراعاتہا الذہن عن الخطأ فی الفکر) منطق بر علمدرکہ
معلومات تصوریہ و تصدیقیہدن بحث ایدر . آنک قواعد
مخصوصہسنہ رعایت تفکرده واقع اولہ جق خطادن ذہنی محافظہ
ایدر .

معلومات تصوریہ اقیسہنک تشکل ایدہجکی وموقوف علیہی
بولنان الفاظک معنا جہتیلہ دلالتک انواعی مفرد ومربک کلی
وجزئی ، ذاتی ، وعرضی ، جنس ، نوع ، خاصہ ، عرض ، عام ،
تعریف وتقسیم کبی احوالندن عبارتدر .

معلومات تصدیقیہ قضایا ، احکام قضایا عکس واقیسہ وشرا .
تطندن عبارتدر .

منطقک موضوعی معلومات تصوریہ و تصدیقیہدر . غایت
وقائده سی فکری عصمتدر .

منطق تلفظه اطلاق اولندینی کبی ادراکه و قوه عاقلیه ده
اطلاق اولنور . بوفن ایله ادراک قوت بذیر اولور قوه عقلیه
تکمل ایدر . بوراده کی منطقدن مراد معنای نایدیر . بعض
فرنگیلر غریبونک بو عامه (لوزیک) تعبیری طوغریدیر .
(منطق) تعبیری خطا در دیمه لری جهل مرکبدر حکمای
عرب عقله نفس ناطقه دیرلر . ذاتاً محاکمه عقلیه ده . قسارن
اولیان اقوال اسوات حیوانانندن معدوددر .

فی معصم الافکار عن غی الخطا

وعن دقیق الفهم یکشف الغطا

دلم منطق افکاری ضالالت . خطا دن محافظه ایدر و مفهوم
دقیق دن اورتوی آچار فاتقریعییه در معصم فعل مضارع ضمیر
مستتری منطقه راجعدر . جمله فعلیه در . (الافکار) مفعول به
صریح عن غی الخطا مفعول عنه در . شرعاً عصمت (الحفظ
من الشیء مع اسحالة وقوعه من المعصوم) یعنی برشیدن محافظه
درکه او شیک معصومدن وقوعی مستحیل اوله .

بوراده عصمت معنای لغویجه مطلق حفظ معنایستدر .
معنای شرعیجه معصوم معنایستنه دکلدر . چونکه بو معنایجه
عصمت انبیای ذیشان ایله ملائکه کرامه مخصوصدر . (افکار)
فکرک جمیدر . فکر لفظ (حركة النفس فی المعقولات) معقولانده
نفسک حرکتیدر . اصطلاحاً (ترتیب امر بن معلوم بن لیتوصل
بها الی امر مجهول) بر امر مجهوله واصل اولاق ایچون ایکی

امر معلومک ترتیبیدر . (عن غی الخطا) غی ضالالت معنایستنه
هدایتک ضدیدر . غی الخطا شجر اراک قیاندن اعمک اخصنه
اضافتی و اضافت بیاییه در .

(وعن دقیق الفهم) و او یکشف فعلک داخلدر . دقیق الفهم
صفتک موصوفه اضافتی قییلددر . فهم مفهوم معنایستنه اصل
کلام (و یکشف الغطا عن المفهوم الدقیق) در . بوکلام ده استعاره
مکنه و تخیلییه واردر . مفهوم دقیق شیء معطی و مستوره تشبیه
اولغش مشبه به اولان شیء ترك اولنه رقی استعاره مکنه اولمشدر .
مشبه بهک لوازمندن اولان غطا مشبه انبات ایله . استعاره
تخیلییه حاصل اولمشدر . کشف ترشیجدر .

فهناک من اصوله قواعداً

تجمع من قنونه فوائداً

دلم منطقک اصول و ضوابطدن قواعدی اخذ ایله که آنک
قنون و قواعدینی آله سین یعنی ضبط ایدم بین .
& فهناک & قایضاح ایچون یعنی شرط محذوفی اظهار
وایضاح ایچونددر . تقدیری (اذا اردت هذا الفن لما علمت من
ان ثمرته کذا وکذا فخذ من اصوله دیمکدر .

(هاک) اسماء افعالدن خذ معنایستنه در . یاخودها حروف
تنیه (ک) خطاییدر . (من اصوله) من بیاییه یاخود تبییضیه
در (اصوله) ترکیبی اضافت بیاییه در . چونکه اصول قواعد
کلیه معنایستنه در و ضمیر منطقه راجع اولغله بودخی قواعددن
عبارتدر . اگر منطق مسائل جزئییه وقواعد کلیه دن عبارت

ایسه خاتم فضه کبی بینلرنده عموم و خصوص من وجه واردر .
ایکی تقدیرده کورده اضاقت بیانیه اولور .

[قواعد] قاعده نك جمی واسم فعل اولان هالك نك مفعول به صریحیدر .

[تجمع] فعل مضارع مفرد ومؤنث غائب ضمیری قواعدده راجعدر . و مخاطب اولمده جائزدر .

[من قون] قنك جمی و تجمع فعلك مفعول به صریحیدر .
(فائده) لغة علم ومالدين وامثالدين استفاده ایدیان شیدر .
اصطلاحاً (المصاحبة المرتبة على الفعل من حيث انها ثمرته ونتيجته) یعنی نتیجه فعل اولاق حیثیتبیله فعل مذکور ترتب ایدن مصلحتدر .

(غایه) مطلقاً ایستدکدن صکره حاصل اولان مصلحتدر .
(غرض) فاعلك مقصودی اولاق جهتیله فعله ترتب ایدن مصلحتدر .

(عامة غایه) فاعلی او ایثنی ایشلمه به باعث مصلحتدر .
بو درت کله بالذات معنایه متحد و مصلحتدن عبارت ایسه ده بالا اعتبار مختلفدر . ایکی اولکیسی اعم صکره کیلر اخصدر . مثلاً برکیمه صو ایچون قویو قازارده حین حفرده بردینه آلتون بولورسه بو دینه به فائده و غایه دینور . فقط غرض و علت غایه دنیله من .

سمیته بالسلم المروئق ... یرقی به سماً علم المنطق

بن بو کتانی سلم اسمیله تسعیه ایلدم . زیرا سلم ایله سما کبی اولان علم منطق ترقی اولنور . (سمیته) فعل و فاعل جمله فعلیه ضمیر بارز (مؤلفه) راجع مفعول به در . بالسلم مفعول به غیر صریح سلم کوز ایله کورینن محسوساتده یوقاری به چیقماق ایچون استعمال اولنان آلت و زرد باندن بوراده استعاره مصرحه واردر . بو استعاره استعمال اولده ملحوظدر . فقط صکره دن علمیت طریقیله حقیقت عرفیه اولمشدر . اعلام منقوله قیابنددر . (المروئق) اسم مفعول مزین معنایه بعض نسخده منورق وارد اولمشدر . بودخی مزین معنایه در . (یرقی) فعل مضارع مجهول بالاده کی استعاره مصرحه نك ترشحیدر . (به) ضمیر سلمه یا خود مؤلفه راجعدر . سماً کوك معنایه مشبه به علم منطق مشبه در .

والله ارجوان یكون خالصاً

لوجهه الكريم ایس قالصاً

بو تالیفك فائده سی ناقص اولمیوب خالصاً لوجه الله اولمنی آنجیق جناب حقدن امید ورجا ایدرم (وار) عاطفه فی الامل ارجو فعلنسه داخلدر و ارجو الله دیمکدر . الله لفظ شریفی تعظیماً منصوبدر .

مفعولیت اوزره منصوبدر دیمك مغل آداب عبودیتدر .
لفظة جلاله نك ارجو فعلانه تقدیمی حصر ایچوندر . یعنی رجاء حقه منحصردر باشقه سندن رجاء اتم دیمکدر .

رجا اهل معناست در . اسبابه تشبث شرطیه اگر اسبابه
تشبث اولی از ایه طمع در بعض اهل لغت کوره رجا ایه طمع
بینده عموم و خصوص مطابق و اردر . یعنی طمع مطلقاً املدر
اسبابه توبی اولسون اولسون (ان یکون) توبی مصدر ایه
محلاً منصوب مفعول به در .

کون افعال ناقصه دن اسمی ضمیر و خبری (خالصاً) در .

(خالص) عمل خالص دیکدر بوراده کی مقدار اولان عمل
اشبو کتابه سی و عمل و آتی تألیفدن عبارتدر . (خالص) حب
شهرت و محبت کی اعمالی خط و نحو ایدن مکرراتدن تبت
اولمقدر . لوجه الکریم لذاته الکریم معانیه ترکیب و مفیددر .
لوجه یکون فعلیه متعلقدر . (ایس قالصاً) ایس افعال
ناقصه دن . قالصاً خبری قالص لغتده ناقص معانیه در . بو ترکیب
ان یکون خالصاً ترکیبی تأیید ایچون ذکر ایدلمشدر . قالص
لغتده دو مک ایکی دو دافترندن برینک دیکرندن ناقص اولمیددر .
مکرمه مطلق ناقص مراد اولخس بده لغتده ناقص معنای
مراد اولرق اطلاق و تقید علاوه سیه مجاز و سل اولمشدر .
مطلقاً نقصانده مشابیه اراسته سیه استعاره مصرحه دخی اوله
بیلور .

وان یکون نافعاً للمبتدی

به الی المطولات بهندی

سالمک یاخود بو تألیفک بتدیلره نافع اولمشی جناب

حقندن امید ایدرم چونکه بونکله مطولانه احتیاج حاصل
اولور . یعنی کتب مطولات منطقیه و قوف استحصال اولور .
(وان یکون) آم ان یکون خالصاً قولیه مملوقدر .
للمبتدی جار و مجر نافعاً کلمه سینه متعلقدر . مبتدی علمک
کوچکترینیه بدأ و مباشرت ایدن ذات دیکدر . مؤلفک بو
دعای قرین قبول اولوب یک چوق کیمسه لک بوکتسابدن
استفاده سی علمای مصریه جه مشهور و مشاهد و کرامته محمولدر .

(فصل فی جواز الاشتغال به)

بوفصل علم منطق ایه اشتغالک جوازی بیانده در

(والخلف فی جواز الاشتغال) و به علی ثلاثه اقوال منطق

ایله اشتغال وعدم اشتغالک جوازنده اوج قول وارددر .

(خاف) اختلاف معانیه اسم مصدر مبتدا فی جواز

الاشتغال ظرف مستقر خلف کلمه نیک صفتی جواز الاشتغال

مصدرک فاعله اضافی بوراده و فی عدمه مقدردر . یعنی اشتغالک

جواز عدم جوازی دیکدر به ضمیری منطقه راجعدر و اشتغالک

مفعول بهی در .

و علی ثلثة اقوال علی ثلاثه جار مجرور ظرف مستقر خبر

(ثله اقوال) ترکیب اضافی (ثله) کلمه سی تنوین ایه قراته

دخی جائزدر . اقوال بوکا کوره بددر .

فابن الصلاح و النواوی حرما

و قال قوم ینبغی ان یعلموا

ابن الصلاح و امام نواوی حضرت تلمیذی منطق ایله اشتغالی حرام قیلدیلمر . بر قوم علم منطقک بیلنمسی لایق قدر دیدیلر .
فاینده قافصیحده در اذا اردت بیان ذلك نقدیرنده (ابن صلاح) و نواوی حرماً فعلنک فاعلیدر جمله فعلیه در . امام نواوی اسمی محی الدین مشهور و مبارک تصانیف صاحبی نووی شام قریه لرندن بر قریه در . سید شریف و سید الدینک مصر قریه لرندن دیملرینی شارح بحوی خطایه نسبت ایدیور نواوی اسم منسوبدر .

(۱) ابن الصلاح اسمی تقی الدین عمر کردی الاصلدر نحو و اصول تفسیر عارف و فقیه و ذات الصلاح بر ذات عالیقدردر . بشیور آلتش آلتی تاریخنده ارنحال داربقا ایلمشدر .

بونلرک منطق ایله اشتغال ایتیمی تجویز ایتاملری ضالالت فلا-فه ایله قاریشیق اولان منطق دیمکدر . ضالالت فلا-فه ایله حصر اشتغال ایدنلرک ذهتده بعض عقائد زانقه و باطله تمکن و تقرر ایدر . معتزله نلک حصول نتیجه تولید طریقیه دیملری کبی (و قال قوم ینبئ) قومدن مراد امام غزالی حضرت تلمیله اکا تابع جماعت علمادر . امام غزالی (من لامعرفة بالمنطق لاصحة لعلمه) یعنی منطق بیلمیان آدمک علمنده صحت کامله و وثوق تام یوقدر بیورمشدر . (ان یعلم) یلم مضارع مجهول .

والقوله المشهورة الصحیحه

جواز لکامل القریحه

مشهور و صحیح اولان قول قریحه کامله و عقل سلیم صاحبی اولان ذات ایچون منطقله اشتغالک جوازیدر . (والقول) مبتدا جواز خبر (المشهوره الصحیحه) صفت (جواز) شرعاً جواز دیمکدر . بوکا کوره واجب و یاخود ندب اولمق احتمالی وارددر . (لکامل القریحه) لشخص کامل القریحه دیمکدر . موصوفی محذوفدر . کامل القریحه صفتک موصوفه اضافتی قیلندن اضافت لفظیه در قریحه صودن اولاستباط اولتان بر پارچه در . مجازاً علمدن اول استباط اولتان شی معنانه استعمال اولمشدر . ثانیاً عقل معنانه استعاره اولمشدر . صو جسمک حیاته سبب اولدینی کبی علم دخی روحک حیات معنویه-یدر . علمسز روح میت منزله سنددر . نفی یوقدر بو استعاره دن صکره معنای مجازی معنای حقیقی منزله سنه تنزیل ایله ایکنجه دفعه علم عقله تشبیه اولنورق استعاره مصرحه حاصل اولمشدر . یاخود اطلاق و تقیید مناسبیه مجاز مرسلدر . بو وجهله استعمالدن صکره قریحه نلک عقلده استعمالی حقیقت عرفیه در .

مارس السنة والکتاب

لیندی به الی الصواب

منطق ایله حدیث شریف و کتاب مجیده مارسه حاصل اولیجیدر .

بناءً علیه بونلکه صوابه اهتدا حاصل اولور .

ممارس السنه مبتدای مخدوفه خبردر . ممارسه کسب اختصاص
ایتمک و آلمعق معناسنه در یو کسب اختصاص عقائد حقه بی
عقائد باطله دن تفریق جهتیله در . لغت اسباب نزول ناسخ
و منسوخ و سائر جهتیله دکلدر . بونلر منطقه توقف ایتمز .
مثلاً عالم کلام مسائلمدن رؤیه الله بخشنده معتزله طوائف سی
دیرلرکه جناب حق جسم اولمیدنیدن رؤیت اوله من .

(الله لا یری لانه ایس بجسم ولا قائم بهوکل ما کان كذلك
لا یری الله لا یری) یعنی الله تعالی کورلار زیراً الله جسم و جسم
ایله قائم دکلدر . بویله اولمیان شیلر کورلار . الله تعالی کورلار
دیرلر . معاشر اهل سنت انلر مقابله ایله دیرلرکه (الله موجود
وکل موجود یصح ان یری الله یصح ان یری) .

یعنی جناب حق موجود در . هر موجودک کورلمسی
صحیح اولور الله تعالی حضرتلرینک کورلمسی ده صحیح اولور .
بوندن بشقه (وجوه یومئذ ناضره الی ربها ناظره) آیت
کریمه سی (وسترون ربکم کما ترون القمر ایلة البدر) حدیث
شریفی و امثالی جناب حقک رؤیت اولمسی صراحه ناطقدر .
معتزله نک تقدیر ایتدکلری قیاسک کبراسی باطلدر .

انواع العلم الحادث

علم حادثک انواعی

حادث قیدیله جناب حقک علمی خارجدر . چونکه علم

الهیده تقسیم آتی جاری اوله من . تصور و تصدیق ادراک ایله
منقسمدر ادراک نفسک تمام معنایه وصولدر .

نفسک تماماً وصولی و صور معلوماتک نفسده انطباعدر .

بویسه جسمک خاصه سننددر جناب حق جسم و جسمانی
اولمقدن منزهدر . علمای اصولینه کوره علمک تعریفی نسبت
تصدیقی بی ادراکدن عبارتدر . بوراده تقسیم آتی قرینه سیله
مطلقاً ادراکدن عبارتدر .

ادراک مفرد تصوراً علم

و درک نسبة بتصدیق و سم

بالکنز مفردی ادراک تصویری و نسبتی ادراک علم تصدیقیدر .
(ادراک مفرد) مفردی ادراکدن مقصده علی وجه الاذ
عان نسبت خارجیه تعاقی اولمیان ادراکدر . یعنی بالکنز
موضوعی و یا خود محمولی یا خود نسبته تعاقی اولمیه رقی ایکسنی ده
ادراک و یا خود علی وجه الایات نسبتی ادراک و جمله انشایه .
ده کی نسبتی و ترکیب اضافی و ترکیب وصفی ده کی نسبتی ادراک علم
تصوری قیلندندر . بو معنا ایله تصور علمک قسمی اولان علم
تصوریدر . اما حصول صورة الشی فی نفس معناسنه اولورسه
تصور و تصدیق شامل اولان علم معناسنه در .

بو حالده تصورک ایکی معنای وارددر . بری معنای خاصکه

مصنفک ذکر ایتدیکی تصوردر . ایکنجیمی معنای اعم اولان
تصوردرکه بر شینک نفسده صورت حصولدر . تصوراً علم

ای علم بالتصور ادراک مفرد مبتدا (علم) خبر در . علم وسم
ایکدیله ماضی مجهول در . { ودرک نسبت }

(درک) ادراک معنای اسم مصدر نسبت تصدیقیه دن مقصد
یا لکر محمول موضوعه نسبت ثبوتی اولیوب بلکه او ثبوتک
وقوعیدر . یا لکر نسبت ثبوتی علم تصویریدر . بو حالد
مصنفک کلامنده کی نسبت نسبت ثابته خارجییه محمولدر .

بو نسبت خارجییه تصدیق اطلاق اولنور . تسلیم و قبول
معنای اولورسه (اذعان) اعتقاد معنای در . اعتقاد راجحه
ظن مرجوح طرفه وهم طرفین مساوی اولورایسه شک جازم
غیر مطابقه جهل مرکب جازم مطابقه یقین اطلاق اولنور .
مشکک تشکیکی ایله زائل اولمز . جازم مطابق غیر راسخ اولورسه
تقلید دیالور . (بتصدیق وسم) یعنی علم تصدیق ایله تسمیه
اولندی .

تصدیق لغتده صدقه منسوب اولمق یعنی طوضری اولمق
دیگدر . قضیه هر نه قدر صدق و کذب محتمل ایسه ده لکن
مدلولی صدق در کذب ایسه صرف احتمال عقایددر .

وقدم الاول عند الوضع

لانه مقدم بالطبع

یعنی علم تصویری ذکر و کتابتده تقدیم اولندی . زیرا علم
مذکور طبعاً مقدمدر .

قدم ماضی مجهولدر . امر حاضر صیغه سیله ده قرائت

جائزدر .

تقدیمک انواعی بشدر تقدم طبیعی تقدم زمانی تقدم بالعله
تقدم بالرتبه تقدم بالشرف تقدم طبیعی مؤخر مقدمه محتاج
اولور . فقط مقدم علت اولمز . واحدک اتقینه مفردک مرکبه
علم تصویرینک تصدیقی به تقدیمی کی . تقدم زمانی بدرك اوغلندن
مقدم اولمی .

تقدم بالعله : یارمق حرکت ایدرکن یوزک دخی برابر
حرکت ایتدیکی حالد یارمق حرکتی یوزیک حرکتی سبب
وعات اولمی .

تقدم بالرتبه : نماز قیلدیران امامک جماعت اوزرینه ویر
چاوشک معنی افرادی اوزرینه رتبه مقدم اولمی کییدر .
چونکه جماعتدن بعض ذوات امامدن و افراددن بعض کیملر
چاوشدن شرفی یا خود یاشلی اولمی جائزدر .

تقدم بالشرف : عالمک جاهله تقدیمی کییدر .

والنظری مااحتاج الى التامل

وعکسه هذا الضروري الجلی

علم نظری تأمل وتفکره محتاج اولان علمدر .

بونک عکسی یعنی تأمله محتاج اولمیان علم علم ضروری
وجلدر .

نظری ده ضروره وزن ایچون یا اسکان اولمشدر . بو
یتله مصنفک مقصدی علم ضروری بی امریقدر .

بوحالده علم حادثك انواعی درتدر. علم تصویری و تصدیقی.
علم نظری و ضروریدن عبارتند.

ما احتیاج دهی ما ادراك تصویری و تصدیقیدن اعمد. (الی التأمل) معنای لغویچه. تأمل فکر و نظردر. چونکه معنای اصطلاحیچه فکر و نظر بر امر مجهوله و اصل اولی ایچون ایکی امر معلومی ترتیدر. بواصر مجهول تصویری و تصدیقی بی شاملدر. اگر معنای اصطلاحی مراد اولنورسه نظریك تعریفی افرادینی جامع اوله من. و ضرورینك تعریفی اغیارینی مانع اوله من.

وعکسه: ضمیری نظری به راجعدر. بورادکی عکس معنای لغوی اعتباریله در.

بر ضروری قضا یا ی اولیه وحدیه و تجربیه بی شاملدر. چونکه قضایای اولیه و حاله معلومدر. کل جزؤدن بیوکرد. بر ایکنك تصفیدر. قضیه لرینی در حال عقل تسلیم ایدر. (نور القمر مستفاد من الشمس) یعنی قرك نوری شمعدن مستفاددر.

قضیه حدیه سنی (و شرب السقونیا مسهل الصفراً) قضیه تجربیه سنی تصدیقه عقل تأمل و نظرم محتاج دکادر. بالکثر حدس و تجربه ایله تصدیق ایدر.

(الضروری) (بدیهی) نظر و استدلاله محتاج اولیان ادراکدر دیه تعریف اولنورسه ضروری ایله مرادقدر نظر و استدلالدن

هیچ برینه محتاج اولیان شیدر دیه تعریف اولنورسه بدیهی ضروریدن اخصددر.

بوحالده حدسیات و تجربیات ضروریدر فقط بدیهی دکادر. ضروری نظری مقابلنده استعمال اولندی بی کی اکتسابی مقابلنده دخی استعمال اولنور. بوحالده ضروری (مالم یکن للعبد فیه اکتساب) یعنی علم ضروری عبدك اکتسابی اولیان علمدر. دیه تعریف اولنور (الجلی) واضح معنانه صفتدر. و مابه الی تصور وصل بدعی بقول شارح فلتقبل

انك سبيله علم تصویری به ایصال اولئان شینه قول شارح تسمیه اولنور.

(و مابه) و او عاطفه ما موصوله یا خود موصوفه (وصل) صله و صفت اولوز (به) (الی تصور) وصل فله متعلقدر.

وصل ماضی مجهول (بدعی) یسمی معنانه (قول شارح) (تعریف) و (معرف) بر معنایدر. قول مقول معنانه مجاز مرسلدر. شارح و تعریف و معرف دخی آلتنه نسبت قیلندن مجاز عقیدر.

بو مجازلر علمیتدن قطع النظر تسمیه اولامی اعتباریله در شمدی حقیقت عرفیه در. اعلام منقوله دندر. (فلتقبل) اجتهاد ایت معنانه تکمیل وزن ایچون ذکر اولمشدر.

وما تصدیق به تو صلا

بحجة بمرف عند العقلا

انكاه تصدیقه توصل اولان شیئی نزد عقلا در حجت تسمیه
اولور حجت و قیاسه دائر معلومات لازمه قیاس بخشنده ذکر
اوله جقدر .

انواع الدلالة الوضعیه

دلالة اللفظ علی ما وافقه

یدعونها دلاله مطابقه

« معنای »

لفظك تماماً موافق معنایه دلالتی دلالت مطابقيه در . دلالت
كون (امر یحیی فهم منه امر آخر وان لم يفهم منه بالفعل)
یعنی بر شیدن دیگر شیتك فهم اولنخسدر .

بالفعل فهم اولنحق لازم دكلدر .

اولكنه دال ایکنجیسنه مدلول اطلاق اولنور . دلالت
امر دالك صفتیدر فهم فاهمك صفتیدر . بناءً علیه بو تعبیرده
مساحه وارد .

دلالت آلتی قسمدر . وضعیه ، عقلیه ، عادیه ، بواوچ قسمدر .
بالفظیه یاخود غیر لفظیه اولور . بوایکینی اوچه ضربدن
التی قسم حاصل اولور .

لفظیه وضعیه اسدك حیوان مفترسه دلالتی .

لفظیه عقلیه سوزك سوبایانه یاخود خیانه دلالتی .

عادیه یاخود طبیعییه صریحه (اخ) کلمه نك وجمه دلالتی کبی .
غیر لفظیه وضعیه بر شی صورلدقدم باشی اشائی اکمک که نعم
معنایه دلالتی ، یوقاری فالدیرمق لا معنایه دلالتی کبی .

غیر لفظیه عقلیه تغیراتك حدوث عالمه دلالتی .

غیر لفظیه عادیه حره ك اوناغمه . صرارمه نك قورقویه
یاخود خسته لكه دلالتی کیدر .

بو آلتی قسمك آنحق اولکی قسمندن بحث اوله جقدر .

وجزئه تضمناً وما التزم

فهو التزام ان بعقل التزم

معنای ماوضع لهك جزئه دلالتی . تضمنیه و لازمه دلالتی
التزامیه تسمیه اولنور . اکر بولازم عقل ایله التزام اولنور
یعنی لزوم ذهنی اولورسه دیمکدر . دلالت مطابقيه بالاتفاق
وضعیه در . دلالت التزامیه عقلیه در . دلالت تضمنیه نك وضعیه
ویا عقلیه اولسنده اختلاف وارد .

دلالت ناك نك تعریفلرنده قید حیثیت معتبردر . مثلاً مطابقك
تعریفده من حیث انه تمام معناه (تضمنیه در من حیث انه جزء
معناه التزامیه در من حیث انه لازم معناه) قیدلری معتبردر . بونك
سببی شووجهل بیان اولنورکه متلاشعك اوج معناده استمعالی فرض
اولنورسه یعنی شمس یا لکتر جرم مخصوصه یاخود یا لکتر ضبای
مخصوصه یاخود بوایکسنك مجموعه وضع اولنخسدر فرض

اولنورسه هر برينك تعريفى چنينستدن عارى اولدينى حالده ديكرينك تعريفيله تقض اولنور .

شمس مجموعه وضع اولمشدر . فرض اولنورسه بالكتر جرمه يا خود بالكتر ضيايه دلالتى تضمنيه اولور . حالو كه فرض اوله كوره هر برينه دلالت مطابقيهك تعريفى صادق اولور . بو حالده من حيث انه تمام معناه قيديله بونلرك تعريفدن خارج اولمى لازم كلور . (وجزيه تضمنيه در) جزئيه ده كي ضمير موافقيه راجعدر . (تضمنيا) دلالت المطابقيه اوزرينه معطوفدر تضمنيا مضاف تقديريله دلالت تضمنيه ديمكدر .

مضاف حذف اولنورق مضاف اليه آنك مقامنه قائم اولمغله مضافك اعرائى آلمشدر .

بو كلامده عاملين مختلفينك معمولينه ايكي معمول ديكرى عطف واردر . چونكه وجزيه موافقيه معطوفدر .

بونك عاملى (على) در تضمنيا ايسه دلالت المطابقيه معطوفدر بونك عاملى ايسه يدعون فعليدر . بويله عطف اكثر نحو يونه كوره جائز دكل ايسه ده امام اخفش ايله كسانى به وانلره تابع اولانلره كوره جائزدر . (ومالزم) دلالة اللفظ على مالزم فهو التزام) ديمكدر . فهو ده كي فازايمدر . بعض شراحه كوره مقدم امامك جوابنه داخل اولمشدر . اما دلالت اللفظ على مالزم فهو التزام تقديرندهدر . دلالة المطابقيه كي اضافت مصاحبك مصاحبه اضافتى (دلالة تضمنى)

(دلالت التزام) قوللرنده كي اضافتلى ميبك سببه اضافتى قيلندندر .

(ان بعقل التزم) بو كلام ايله مصنف دلالت التزاميه ده شرط اولان لزوم ذهنى اولديغنى اشارت ايلمشدر . بو كا لزوم بين بالمعنى الاخص دخی دبرلر .

اكر ملزومك تصورندن لازمك تصوريده فهم اولنور ايسه لزوم بين بالمعنى الاخصدر . ايسر ذهنده ايسر خارجده اولسون زوجينك اربعه لزومى كې . ايسر بالكتر ذهنده اولسون عمايه بصرك لزومى كې .

(لزوم غير بين) ملزوم ايله لازمك فهمندن ينلرنده كي لزوم فهم اولنور . بلكه دليله محتاج اولور . عالمه حدودك لزومى كې . عالمى دوشتمك وحدوتى دوشتمك ينلرنده كي لزومى التزام ايتز (بلكه عالم تغيراتى ونحولان قبول ايديور) . تغيراتى قبول ايدن شى حادثدر . عالم حادثدر ديدكدن مكرم . هذكور لزوم آكلانشيلير .

(لزوم بين بالمعنى الاعم) لازم ايله ملزومك تصورندن ينلرنده كي لزوم فهم اولنور . ملزومك تصورندن لازمك تصورى لازم كلسون زوجينك اربعه لزومى كې ايسر لازم كلسون انسانك تصورندن فرس تصور لازم كلديكى كې .

(خلاصه) لازم ايكي قسمدر بين وغير بين لازم . بين دخی

ایکی قسمدر بالمعنی الاخص ، بالمعنی الاعم . لازم بین بالمعنی
الاخص تسویه نك سببی ایکنجینندن اخص اولدینی ایچوندر .
دیگر تعبیر ایله لازمی تقبیم لازم ذهنتده وخارجده اولور
شجاعتك اسده لزومی کبی یاخود بالکمز ذهنتده اولور بصرك
عمایه لزومی کبی یاخود خارجده اولور . سوادك غریبه لزومی
کبی .

فصل فی مباحث الاقاف

ای فی المسائل الی یبحث فیها عن الاقاف دیمکدر

یعنی بو فصل کندوسندم الاقافدن بحث اولئان مسائل
بیانندمدر . افراد ترکیب وسائر کبی مباحث مبحثک جوی در .
محل البحث معناسندر .

مستعمل الاقاف حیث یوجد

اما مرکب واما مفرد

هانکی ترکیبده اولور ایسه اولسون الاقاف مستعمله یا مرکب
یاخود مفرددر .

مستعمل قیدیله الاقاف مهمله خارجدر . (مستعمل الاقاف)

(المستعمل منها) تقدیرنده اولدیفندن اضافت بمعنی من در .

یاخود صفتك موصوفه اضافتی قیلندندر . (حیث یوجد)

(فی ای ترکیب یوجد) یعنی هانکی ترکیبده بولور ایسه
بولسون .

فاؤل مادل جزءه علی

جزءه معناه بعکس ماتلا

اولکی یعنی مرکب (مادل جزءه علی جزءه معناه) دیه
تعریف اولور . لفظك جزئی معناسك جزئیه دلالت ایدر .
مدرسه عالی کبی . فاضیحهدر . (اذا اردت بیان هذین
القسمین فاؤل) تقدیرندهدر . اول مبتدا در . نکره اولدینی
حالده مبتدا معرض تفصیلده اولدینی ایچوندر . (مادل)
ماموصوله وموصوفه اوله یلور . دل ، صله ویا صفتدر .

بو قید ایله حرف کبی هیچ جزئی اولمیانلر یاخود اعلام
مرکبه کبی جزئی اولورده لفظك جزئی معناسك جزئیه دلالت
ایتمیلر مرکبك تعریفندن خروج ایدر .

(بعکس ماتلا) (ان مرکب ملتبس بعکس ماتلا ای بعکس
المفرد) یعنی مرکب مفردك عکسدر . بو حالده مفردده مرکبك
عکسی اولمق لازم کاورکه مالایدل جزءه علی جزءه معناه ایله
تعریف اولور . یعنی لفظك جزئی معناسك جزئیه دلالت
ایتمز . لفظ ومعناك نفس الامرده جزءلری اولسون ایستر
اولسون ، بو تعریفلردن مفرد و مرکبک بر طاقم اقسامی جبقه
جنی آزاچق دوشمنمکه آکلاشیله جفندن تفصیلندن صرف
نظیر اولندی .

وهو على قسمين اعنى المفردا

کلی او جزئی حیث وجدا

هائیک ترکیبده اولور ایسه اولون مفرد ایکی قسمدر

کلی، جزئی .

(اعنى المفردا) (یعنی بن مفردی قصد ایدرم) بوقیدهو

ضمیرینک مرجعی تعیین اینجونددر چونکه یوقاریده صراحة

مرکب ذکر اولمشددر . بناءً علیه مرکبک تقسیمی توهم

بولور . مفردک کلی و جزئی به تقسیمی کبی مرکبک دخی کلی

و جزئی به تقسیمی وارددر . فقط بورادکی تقسیم کلیات خمسیه

توطئه و مقدمه اولاق اوزره ایراد اولدیغندن کلیات خمس

مفردک اقسامندن بولدیغندن بوراده بالکمز مفردکلی و جزئی به

تقسیم اولور .

مرکب دخی کلی اولور . حیوان ناطق کبی جزئی اولور

رأس زید کبی .

فهم اشتراك الكلی

کاسد وعکسه الجزئی

کلی اسد کبی مفهوم مشترک دلالت ایدن و جزئی ایسه

مفهوم مشترک دلالت ایتیوب بالکمز شی واحد و شخص معینه

دلالت ایدن لفظدر .

(فهم) فانصبحه مفهوم مقدم خبر الکلی مبتدا جمله اسمیه .

عکسه مبتدا الجزئی خبر مفهوم اشتراکده وعکسه ده تعریفلرددر .

الکلی الجزئی معرف تعریفلر معرفاته محمول اولاق مناسبدر .

بناءً علیه کلی جزئی مبتدا اولاق اولادر . متقدمینه کوره

کلی نك اقسامی اوجدر . هیچ بر فردی موجود اولیان کلی

عنقا و بحر زیبق کبی بالکمز بر فرد بولان شمس کبی .

افراد کثیره صاحبی اولان انسان و حیوان کبی .

متأخرینه کوره التیدر . چونکه هیچ بر فردی بولنمیان

کلی مستحیل اولور . اجتماع ضدینی کبی و یاخود محال اولمز .

بحر زیبق یعنی حیوودن دکنز کبی .

فرد واحدی بولسانک دخی یا دیگر بر فردی بولنقی محال

اولور اله کبی یا محال اولمز شمس کبی افراد کثیره صاحبی

اولان کلی دخی یا افرادی غیرمتاهی اولور صفت کبی باخصوص

جناب حقک صفت وجودیه سی غیرمتاهیدر یا متاهی اولور

حرکت اجرام کبی .

کلی کله منسوب جزئی جزئه منسوب دیتکدر .

وضابطه اک کل کلی جزؤمن جزئی وکل جزئی کل لکلیه

لان حقیقه الجزئی مرکبة من الکلی ومن الشخص

بونک قاعده عمومیه سی هرکلی کندی جزئینک جزءدر .

و هر جزئی کندی کلینک کلدر . زیرا حقیقت جزئی کلی

ایله تشخصدن مرکبدر . بوخالده بر جزئی کندی کلینه کلدر .

و برکلی کندی جزئینک جزئیدر . مثلا انسان کلیدر .

کندی جزئیی اولان زیدک جزؤدر . چونکه زید انسان

مع الشخص ديه تعريف اولور زيد جزئيدر . زیرا كندی
كلينه كلدر . چونكه زيدك تعريفده انسان داخلدر . وكلی
اولان انسان زيدك بر بارجه سیدر . بویحث دقیق کوزلجه
تفکره محتاجدر .

دیگر کتب منطقیه جزئی مایمنع نفس تصور مفهومه عن
وقوع الشریکه .

وكلی مایمنع نفس تصور مفهومه عن وقوع الشریکه ديه
تعريف اولمشلردر . مال بردر .

و اولاً للذات فيها اندرج

فانسیبه اولعارض اذا خرج

و خلاصه :

برنجیسی یعنی کالی بر شینك ذاتنده و حقیقتنده مندرج
اولور ایسه ذاتی و ذاتندن خارج اولور ایسه عرضی دینور .
مصنف ذاتی ایله عرضی بی تعريف ایلدی . آشاغیده ذکر
اوله حق نوع ایکنك آرمند و واسطه اولدیفته ذاهب اولمشدر .
نوع بر شینك ذاتنده مندرج دکلدر . و ذاتندن خارجده دکلدر .
بلکه او کلینك عینیدر .

(للذات) للماهیه معناسه در . (ان فيها اندرج) (بان کان
جزأ منها) یعنی جنس و فصل کبی ماهیتدن جزء اولورسه ذاتی
اطلاق اولنور .

(فانسیبه) یعنی ذاتی ديه رك اسم منسوب صیغه سیله نسبت ایله
دیئکدر .

(اولعارض) فانسیبه لعارض تقدیرنده یعنی عرض صیغه سیله
نسبت اولنور . خاصه و عرض عام عرضیدر .

(اذاخرج) ذاتندن خارج اولورسه دیئکدر .

والکلیات خمسة دون انتقاص

جنس و فصل عرض نوع و خاص

کلیات بلا زیاده و لا نقصان بشدر . جنس ، فصل ، عرض
عام ، نوع و خاصه در .

دون انتقاص بلا نقصان معناسه در . یعنی کلیات بشدر .
بشدن اکینك دکلدر . بشدن اکینك اولمدینی کبی زیاده دخی
دکلدر . مصنفك کلامنده (سراپیل تیکم الحر) کبی صنعت اکثفا
واردر . تقدیر کلام بلا زیاده و لا نقصان دیئکدر .

(جنس) هو ماصدق فی جواب ماهو علی کثیرین مختلفین
بالحقیقه .

جنس ماهو ایله اولان سؤالك جوابنده حقیقتلری مختلف
بر جوق شیلره صادق اولان کلیدر . حیوان کبی چونکه
حیوان حقیقتلری مختلف بر جوق شیلره صادقدر انسان ، فرس ،
بقر ، طیور نه در دینلورسه حیواندر جوابی و بریلور .

(فصل) هو ماصدق فی جواب ای شیئی هو فی ذاته

بوشي ذاتنده نه در . سوآلك جوابنده صادق اولان كليدر .
ناطق كې .

عرض عام : هو ماخرج عن الماهية وصدق عليها وعلى
غيرها . يعنى عرض عام ماهيت حقيقيه دن خارج او ماهيتي
و ديكر لريني شامل اولان كليدر . انسانه نسبتله متحرك يا خود
متنفس كې .

نوع : هو ماصدق في جواب ماهو على كثرين متفقين
بالحقيقة . حقيقه لري متفق برچوق شيلردن بونه در .

ديه سوآلك جوابنده ايرادي صادق اولان كليدر .

انسان كې چونكه زيد ، عمر ، بكر نه در سوآله انساندر
جواني و يريلور .

(خاص) هي ماصدق في جواب اي شي هو في عرضه .
عرضياتندن استيضاح ايجون بونه در . سوآلك جوابنده
صادق اولان كليدر . انسانه نسبتله ضاحك كې .

جنس اوج قسمدر :

جنس عالي فوقنده جنس اوليان كليدر . جوهر كې

جنس متوسط فوقنده و تحتنده جنس اولان كليدر . جسم كې

جنس سافل تحتنده جنس اوليان كليدر . حيوان كې .

فصل ايكي قسمدر :

- جنس قريبده مشارك اولان شيلردن تميز ايدر . ناطق كې

- فصل بعيد جنس بعيدده مشارك اولان شيلردن تميز ايدر .
حساس كې .

بالاده كي تعريف اولان نوع ، نوع حقيقيدر . (نوع اضافي
هو ماصدق على كثرين) ديه تعريف اولور .

بونوع اضافي جنسك تحتنده مندرجدر . نوع حقيقي ايله
نوع اضافي آرمسند . عموم و خصوص من وجه واردر .
ايكسيده انساندرده اجتماع ايدر . نوع اضافي حيوانه صادق اولور .
نوع حقيقي نقطه يه صادق اولور . زيرا نقطه جنسك تحتنده
مندرج دكلدر .

نوع اضافي اوج قسمدر : نوع عالي جسم كې ، نوع سافل
انسان . نوع متوسط حيوان كې عقلك نوعيته قائل اولانلره
كورده دردنجي نوع منفرد اولان عقلدر . خاصه ايكي قسمدر :
خاصه لازمه ضحك بالقوه كې خاصه مفارقة ضحك بالفعل كې .
خاصه . خاصه نوعيه و خاصه جنسيه ناميله ديكر ايكي قسمده
آيريلير .

نوعه مخصوص اولان خاصه جنسده دخي خاصه در . فقط
جنس مخصوص اولان خاصه نوعده خاصه اوله من . منطقيونك
بو قولی شايان ناملدر . چونكه ضحك نوعه مخصوص خاصه
اولديني حاليه جنس حيوانه مخصوص خاصه اوله من . مكر
جنسندن مقصدلري اونوع ايله برابر بولنان جنس ديمك اوله .

یعنی کولمک انسانه مخصوص اولدینی کی انسانیت ایله برابر
بولسان حیوانیتده دخی بولور . حالبوکه حیوان من حیث هو
جنس مراد اولور ایسه انسانیت ایله برابر بولسان حیوان
دینله مز . حکمانک : فحک وبکا خاصه انساندر دیملری ملائکه
وجن و دیگر حیوانانده فحک و بکا اوله مز . قوله کوره در .
بعض علم حیوانات علماسنک نسایی کولر . بعض حکمانک
جنده کولر قولاری ثابت اولور ایسه فحک خاصه انسانیه
اوله مز .

و اول ثلاثة بلا شطط

جنس قریب او بعید او وسط

اول یعنی جنس بلا زیاده او چدر . جنس قریب ، جنس
بعید ، جنس متوسط . اول مبتدا ثلاثة خیر جمله اسمیه بلا
شطط بلا زیاده دیمکدر . جنس قریب جنس ساقدر . جنس
بعید ، جنس عالی ، جنس وسط ، جنس متوسطدر . تعریفلری
ذکر اولندی .

فصل فی نسبة الالفاظ للمعانی

و نسبة الالفاظ للمعانی .

خمة اقسام بلا نقصان .

الفاظک معانی به نسبتی زیاده سز و اکسکمز بشدر .

تواطؤ تشاکک تخالف .

والاشتراك عكسه الترادف .

الفاظ متواطئه ، الفاظ متشاککه ، الفاظ متخالفه . الفاظ

مشترکه و بونک عکسی اولان الفاظ مترادفه در .

لفظ متواطی اختلاف و تفاوت اولیهرق لفظک معناسی

افرادنده متساوی اولور .

انسان کی انسانیت کافه افرادنده متساوی بر صورتده

بولور . بعضلرینک مکمل و اکمل و ناقص اولسی اسباب

خارجیه دن نشأت ایدر .

لفظ متشاکک لفظک معناسی افرادنده متساوی اولمز .

جنیا و نور کی کرک سادانده و کرک ارشدده بولسان افرادی

یکدیگرندن متفاوتدر .

(تخالف) الفاظ متخالفه معنارنده مبیایب بولنان لفظلردر .

سواد بیاض انسان و فرس کی .

(لفظ مشترك) لفظ بر معنا متعدد اولور عین و کوز کی .

(ترادف) الفاظ مترادفه لفظ متعدد معنا بر اولور . لیث

واسد کی که ایکسیده آرسلان دیمکدر . انسان و بشر کی .

واللفظ اما طلب او خبر

و اول ثلاثة ستنذکر

لفظ یا طلبی و انشائی و یا خبری اولور . اولکی او چدر .

یقینده یعنی بیت لاحقده ذکر اوله جقدر .

امر مع استعلاء وعكس دعا

وفي التناوي فالتماس وقعا

استلا ایله اولور ایسه امر بونک عکسی دعا مساویدن
مساوی به اقراندن اقرانه اولور ایسه التماسدر .

(طالب) فعلی و ترکیبی طالب معنای اولیغندن اصراری و نهیلری شاملدر . (مع استعمالاً) (ای مع اظهار العلو) دنگدر .

بعضدر. کورہ. علوی اظهار کافیدر. نفس الامرہ عالی
طریقہن اوماق لازم دکلدر.

(وعکسہ دعا) دعاء دخی امر دم کی اقوال جاریہ
فالتاس تا زائدہ وقماً دم کی الف اعسام قافیہ ایچون ذکر
اولان الف اطلاقدر .

فصل في الكل والكلية والجزء والجزئية

الكل حكما على المجموع

كذلك ذاك ليس بوقوع

کل مجموع افراد و مجموع اجزا اوزرینه حکمزدرد.

کل ذاک لیس بوقوع تعبیرندہ اولدانی کبی .

کلی ذاک آ. صحابہ کرامدن ذوالیدین حضرتلری فخر
کائنات اقدم حضرتلرندن (اقصرت الصلوة ام نسیت یا رسول الله)

سؤاله واقع اولان جواب نبوی به اشارتدر. اصلی (کل ذلك لم يكن) در جناب رسالتآب افندمن حضرتعلی درت رکعت صاحب اولان بر نمازده ایکی رکعتده سلام ویردیلر.

ذی الیدین حضرت علیؑ کی عبارتہ عبارتہ سوال ایلی .
عم حضرت علیؑ تقصیر ایتمدم وادنوتمدم جوابی ویردیلر .

في الواقع ايكي رڪت نـمـ از قبلنديني سائر صحابه كرامك
شهادتيلا ده ثابت ايلدي . پيغمبران ذيشاندين باخصوص فخر
الانبياء وسيد الاصفياء اولان حضرت محمد عليه السلام دن اتر
غفلت اولان نسيان صدور ايجيه چكي مسلمات اوردن اولمغله
بو ايكي رڪت ده سلام وبرمه لري من طرف الله اونوتديرملق كبي
برحال ايله واقع اولدي . يوقسه ذات پاك محمددين فرائض
الهييه ادا ايدركن غفلت ونسيان ظهور ايدمه ميه چكي محققدر.

من طرف الله انوتديرله تك سبي ايه امت نجييه سنده
بويله بر حال واقع اولور ايه نوجهله معامله و اتمام صلوة
ايدم جكلريني تعليم و افهام ايلمك انجون ايدى .

وحيثما لكل فرد حكمة .

فانه كلية قد علمنا

مرہاٹکی ترکیبہ اولور ایسہ اولسون مر فرد ایچون
حکم اولور ایسہ او احکام کلیدر . حکم کلای بی شامل
اولان ترکیب قضیہ کلیدر .

والحكم للبعض هو الجزئية

والجزء معرفة جلية

بعض افرادی شامل اولاندر جزئییه در. حکم جزئی بی شامل
اولان ترکیب قضیه جزئییه در. جزءك معرفتی جلی در.

فصل فی المعرفات

بو فصل معرفلر یعنی تعریفلر بیانند در

معرف علی ثلاثة قسم

حد ورسمی ولفظی علم

معرف یعنی تعریف اوج قسم اوزرینه منقسمدر. حد و
رسم، لفظی در. علم کلمه سی بقی تکمیل ایچون علاوه اولمشدر

فالحد بالجنس وفصل وقعا

والرسم بالجنس وخاصة معا

حد جنس قریب ایله فصل قریبیدن ترکیب ایدر رسم جنس
ایله خاصه دن ترکیب ایدر.

جنس دن مقصده قریبدر چونکه جنس بعید ایله تعریف
اولنورسه حد ناقص اولور. فصلدن فصل قریب مقصود در.
جنس قریبیدن صکره فصل بعید ذکر وایراد ایتک بر فائدی

مفید دکلدر. زیرا فصل بعید جنس قریبه یا مساویدر حساس
کبی. مساوی واعم اولان بر شیدن تعریفجه استفاده یوقدر
یا اعمدر نامی کبی.

(وقع) خبردر. حد مبتدادر. وقعا ده کی الف اطلاق
ایچوندر.

وناقص الحد بفصل او معا

جنس بعید لاقرب وقعا

حد ناقص یا لکثر فصل یا خود فصل ایله جنس بعیددن
ترکیب ایدر. جنس قریبیدن ترکیب ایتمز. ناقص الحد صفتک
موصوفته اضافتی قیلندندر. وقعا ده کی الف معلومدر. لاقرب
تاکیددر. یا لکثر فصل ایله تعریف انسانی ناطق ایله تعریف
کیدر. فصل و جنس بعید ایله تعریف انسان جسم ناطقدر
دیه تعریف کبی.

وناقص الرسم بخاصة فقط

اومع جنس ابعد قد ارتباط

رسم ناقص یا لکثر خاصه ایله یا خود خاصه و جنس ابعد
ایله ترکیب ایدر.

ابعد ضرورة وزن ایچون تنوین ایله قرائت اولور.

عرض عام ایله خاصه دن و یا خود عرض عام ایله فصلدن
مترکیب اولان و خاصه ایله فصلدن ترکیب ایدن تعریفلر رسم
قیلندندر. سید شریف ایله سعدالدین التفازانی اولکته رسم
ایکی صکره کیلر. حد ناقص دیشلدر.

و ما بلفظی لديهم شهره

تبدیل لفظه بر دین شهره

منطبقون نزدنده لفظی اسمی ایله مشهور اولان تعریف
کندوسندن شهر اولان ردیفه تبدیل ایلمکدر لینی اسد ایله
تعریف کی .

(ما) موصوله (شهر) صله (لديهم) صله نك ظرفی .

(تبدیل) کلمه سنده تسامح واردر. لفظی تبدیل ایتک بوقدر
بلکه اولفظک عقینده آندن مشهور برلفظ کتوریلور بوحالده
(تبدیل) (بدل) معنایه در . (ردیف) (مصادف) معنایه در
(فعل) (مفاعل) مقامنده استعمال اولمشدر .

و شرط کل ان یری مطرداً

منعکساً وظاهراً لا ابعدا

تعریفلردن هر برینک شرطی مطرد و منعکس اولمق یعنی
افرادینی جامع و اغیارینی مانع اولمق و نزد سامعده معنایی
ظاهر اولمق عقلدن بعید اولمق دخی شرطی جمله سندندر
بعض محققینه کوره (اطراد) افرادینی جامع اولمق، (انعکاس)
اغیارینی مانع اولمقدر. اکثر علما (اطراد) اغیارینی مانع
اولمق (انعکاس) افرادینی جامع اولمقدر. دیمشدر. بولور کوره
اطراد نرده تعریف بولورسه اوراده معرف دخی بولور
انعکاس نرده معرف بولورسه اوراده تعریف دخی بولور .
(و شرط کل) ترکیب اضافی (کل) کلمه سنده کی تنوین مضاف

الیهن عوضدر . (شرط کل المعرفات) دیمکدر (لا ابعدا) یعنی
ذهندن بعید اولماملی. سامعینجه معنای خفی بی محتوی بولماملی.
مثلاً (نار) ک تعریفنده (النار هی جسم کالتفس) = (آتش
ففس کی بر جسمدر) دیه تعریف رسمی ایله تعریف ایدیلورسه
بو تعریفده کی نفس ناردن خفاجه دها شدتیدر . چونکه تفک
تهدن عبارت اولدیفنده اختلافات کثیره واردر .

ولا مساویاً ولا تجاوزاً

ولا قرینة بها نحرزاً

تعریف معرفه خفاده مساوی اولماملی. تعریفده قرینه سز
مجاز دخی بولماملی .

خفاده مساوی اولدیفنده مثال: (المتحرك هو ما ليس ساکن)
= (متحرك ساکن اولیان شیدر) بولک مثال اوله یلمه سی
نزد سامعینده ایکینک معنایی وضوح و خفاجه یکدیگرینه
مساوی اولدیفنده کوره در .

(لا تجاوزاً) و (لا بلفظ تجاوز) تقدیرنده در . بولک
تعریفنده (هو بحر بلاطف الناس) = (عالم بردکزد انسانلره
مالطفه ایدر) دیلورسه بوراده قرینه مانعه وار ایسه ده قرینه
معینیه موجود دکادر یعنی (مالطفه ایدر) سوزی (بحر) دن
حقیقت دکز مراد اولدیفندن قرینه مانعه اوله یلور ایسه ده
قرینه معینه موجود دکادر .

اگر بو تعریفی (هو بحر بلاطف الناس و يظهر النکات

والدقایق (دنیهلرک برقیددها علاوه اولورسه قرینهلردن
ایکسیده موجود اولدیغندن تعریف مذکورده مجاز اولدیغی
حالده استعمالی صحیح اولور . بوندن آکلاشیلیرکه مصنفک
(بالقرینه) سوزندن مقصدی (معینه) دیمکدر. حقیقه تعریفلرده
ایضاحات کامله شرط بولدیغندن قرینه معینهک وجودی
الزمدر .

ولا بما یدری بمحدود ولا

مشتک من القرینه خلا

و تعریفده محدود یعنی معرف واسطه سیله بیلنورشی اولمالی .

و قرینه دن خالی لفظ مشترکی حاوی اولمالیدر .

اگر تعریفده معرف - آنورسه دور لازم کاور . یعنی
معرفه بیلیمک تعریفی بیلیمکه اساساً توقف ایدر تعریفده معرف
تکرار ذکر اولورسه آمرینی تمامیه بیلیمک معرف بیلیمکه توقف
ایدر . بو وجه ایله دور حاصل اولور بوده باطلدر مثلاً کونشک
تعریفده : (کوکب یظهر نهراً) یعنی (کونش کوندوز ظاهر
اولور بر کوکبدر) دنیلورسه کونشی بیلیمک کوندوزی بیلیمکه
توقف ایدر . حال بوکه کوندوزک تعریفده (النهار ما بین طلوع
الشمس وغروبها) دنیلیمشدر بونک برخی بیلیمک دیکرینی
بیلیمکه توقف ایله یکنندن دور حاصل اولور .

وعندهم من جملة المردود

ان تدخل الاحکام فی الحدود

۵۵

منطقیون نزدنده احکامی حدود و تعریفانده ادخال اینک
مردود جمله شنددر یعنی جائز دکلددر .

(و) عاطفه (عندهم) ظرف مفعول فیه (مردود) متعلقدر
(هم) ضمیری منطقیونه راجعدر چونکه احکامک حدودده
ادخالی تجویز ایجابلر اولا منطقیوندر علی العموم علما
و مؤلفینه راجع اولقی احتمالی ده واردر . بو ظرفک معمولک
تاخیری ضرورت وزن ایچوندر (ان تدخل) مضارع . مفرد .
مؤنث . بوکا کوره (الاحکام) فاعل اولور .

(الاحکام) نائب فاعل و یاخود مفعولیت اوزرینه منصوب
اولقی ده جائزدر .

وانتینک یعنی اینک تعریفده متساویته تقسیم اولسان
عددک اولکسیدر و متساوین دخی بربریه متفاضل اولسان
ایکی شیدر دنیلورسه انتینی بیلیمک متساوینی بیلیمکه متساوینی
بیلیمک تکرار ایکی بیلیمکه توقف ایله یکنندن دور لازم کلددر .
(ولا بمشتک) (ولا بالفظ مشترک خلا من القرینه المعینه)
دیمکدر . مثلاً شمسک تعریفده (الشمس هی عین) کپی عین
کلهسی قرینه دن خالی لفظ مشترک اولدیغندن بو تعریف جائز
دکلددر (الشمس هی عین یضی فی الاقاق) دنیلورسه قرینه معینه
بولدیغندن جائزدر .

ولا یحوز فی الحدود ذکر او

وجائز فی الرسم قادر ما روو

حد تام وحد ناقصده (او) کلمه نی یعنی حرف تردیدی
 ذکر جائز دکلدر فقط رسم تام رسم ناقصده جائزدر . بو بایده
 علمای منطقیتونک بیان استدکاری (بیل) حدوده داخل اولیوبده
 رسومه داخل اولان (او) تقسیم ایچون اولان (او) در . شک
 واهام ایچون اولان (او) ایکیسنده داخل اولاماز . بعض
 محققینه کوره تحیر ایچون اولان (او) و (ادات تردید) رسومه
 داخل اولور . مثلاً انسانک تعریف رسیده (الانسان
 حیوان ضاحک او کاتب) دینلور چونکه بر نوعک ایکی فصلی
 اولاماز . فقط بر شبیک ایکی مختلف خاصه لری اوله یلور .
 او حالد بر شبیک خاصه اولی و خاصه تابعه ایله تعریف ایتمکده
 انسان بخیردر .

(قادر) فاعلم دیمکدر (ماروو) مارووه یعنی جواز عدم
 جوازدن منطقیتونک روایت استدکاری (شکی بیل) دیمکدر .
 (فی الحدود) ظرف (تدخل) فاعلک مفعول فیهدر یعنی
 احکامک حدوده ادخالی جائز دکلدر رسومه ادخالی جائزدر .
 دیمک .

بعض شراح (بوراده حدوددن مقصده مجازاً رسومدر .
 چونکه احکامک حدوده ادخالی قطعاً متصور دکلدر) تنبیه
 احتیاجی یوقدر رسومه ادخالی مختلف فیهدر دیمکدر . الحاصل
 تعریفلره احکام داخل اوله ماز چونکه احکامی تصور محکوم

علایی تصور توقف ایدر محکوم علیه محدود و معرف اولدیقندن
 جری بیلیمک دیکرینه توقف ایده جکندن دور لازم کلور .

باب فی القضايا واحكامها

قضايا قضیه نك جمیدر فعلیه مفعوله مناسبه مقضی فیها
 مناسبه در . یاخود قاضیه فاعله وزندمدر . اسناد مجازی ایله
 کلامه قضیه تسمیه سی حکم مناسبه اولان قضای شامل اولدینی
 ایچوندور . بو حکم نسبت نامه بین الطرفین مناسبه در . ایقاع
 و انتزاع ادراک الوقوع وعدم الوقوع مناسبه دکلدر . چونکه
 بو معناه حکم حاکم و مدرك اولان شخص ایله قائمدر .

(قضیه) فعلیه وزندمدر (فعلیه) نك جمی (فاعل) کلور .
 صحیفه صحائف کبی . بوقاعده جمیه به بناء قضیه نك جمی (قضای)
 اولیق لازم کلور . لعلال اولمه قدن صکره (قضایا) اولمشدر .
 (واحکامها) احکام قضیه تناقض و عکسدن عبارتدر .
 جمی مافوق الاثنین اعتباریله در .

ما احتمال الصدق لذاته جری

بینهم قضیه و خبراً

قضیه لذاته یعنی نفس مفهومه نظراً صدق و کذب محتمل
 اولان کلامدر منطقیتون بینه اولکلامه قضیه و خبر نامی جاری
 اولدی .

(ما احتمال) (ما) مفرد و مرکب كافة الفاظی شاملدر .
بناءً علیه تعریفك جنسیدر (احتمال الصدق) تعریفك فصاید
بو قید ایله مفرددر و انشائی اولان ترکیبیر تعریفدن خروج
ایتمشددر .

(لذاته) قیدیه بنه انشال خارج قالدینی کی یالکمز صدق
و یا خود کذبیدن بشقه احتمالی اولیان قضیهلر تعریفه داخل
اولور . چونکه (شمس موجوددر) (بر ایکنك نصفیدر)
کی قضیهلر طوغریدر ؛ کذب احتمالی یوقدر دلائل خارجیه به
نظراً یالکمز قضیهك ذاته عطف نظر اولورسه کذب ، احتمالی
وارددر . دعوائی نبوتده مسلیحه الکذابك خبری کاذبدر . بو
کذب دلائل عقلیه و نقلیه و براهین قاطعه به نظر ایله در .

(الصدق) (ای و الکذب) دیمکدر . مصنفك کذبی تصریح
ایتمدیکی (صدق محتملدر) کلامك کذب محتمل اولمائی ده افاده
ایتمدیکیچوندر و جناب حقك و رسولك کلاملری حقنده تأدبیدن
ناشیدر .

(صدق) کلام خبریدن اکلانشیلان نسبتك نفس الامر
و واقعه مطابقدن عبارتدر بونك ضدی کذبدر .

(صدق) نفس الامرده کی نسبتك کلام خبریده کی نسبت
موافقتدر .

(جری) فعل ماضی (بینهم) (جری) نك ظرفی (بینهم)
ضرورة وزن ایچون (بینهمو) کی قرائت اولنه جقدر قضیه

و خبر بر معنایه در قید حیثیتله یکدیگرینه مغایردر . حکمه شامل
اولدینی جهتله قضیه صدق و کذب محتمل اولدینی حیثیتله خبر
اطلاق اولنور دلیلدن جزء اولدینی ایچون مقدمه دلیلدن
مطلوب اولدینی جهتله نتیجه و دلیله محتاج اولدینی ایچون دعوی
کنندن سؤال اولدینی جهتله مسئله اطلاق اولنور .

قضیه و خبر ایکیسی ده حایث اوزره منصوبدر . (جری)
فعلك تحتدم مستر (ما) به راجع اولان ضمیر ذی الحالدر .

ثم القضايا عندهم قسمان

شرطية حمایة و الثاني

منطقیون نزدیکده قضایا ایکی قسمدر : شرطیه ، حمایه
(و الثاني) کله جك بیته مربوطدر . (ثم) محضاً ترتیب ذکر
ایچوندر (شرطیه) (حمایه) ایکیسی ده قسمان دن بدلددر . قضیه
شرطیه (ما حکم فیها علی وجه الشرط و التعليق) یعنی شرط
و تعلیق ایله حکم اولورسه قضیه شرطیه تسمیه اولنور . قضیه
حمایه (ما حکم فیها علی وجه الحمل) یعنی قضیه ده حکم شرطیه و تعلیق
توقف ایتمیرك صرف حمل اوزره اولورسه حمایه دینور مشهور
اولان طرفین مفرد اولمیبوب مرکب اولورسه شرطیه و طرفین
بالفعل مفرد یا خود بالقوه مفرد اولورسه حمایه اطلاق اولنور
بالقوه مفرد دیمك مفرد ایله مؤل اولمق معنانه در .

(زید قائم ابوه) زید قائم الاب ایله مؤلددر .

(و الثاني) ایکنجیسی یعنی حمایه دیمکدر . نفی حمایهك

صفتی اولدیغندن مؤث صیغه سیله و التانیه اولیق لازم ایدیه
مصراع اولده قیسمان تعیرنده کی قیسمک صفتی اولیق اعتباریه
مذکر ایراد اولمشدر .

کلیه شخصیه والاول

اما مسور واما مهمل

ایکنجیسی اولان حلیه و شخصیه در . اولکیسی اولان
کلیه مسوره یاخود مهمله در . (کلیه) قضیه تک موضوعی کلی
اولورسه یعنی افراد قصد اولورسه قضیه کلیه اولور . کلیه
بوراده شخصیهیه مقابل ذکر اولدیغندن موضوعی کلی معناه
سنددر . یوقسه سورکلی داخل اولان قضیه دیک دکلدر .
(شخصیه) (ما کان موضوعها شخصياً معنیاً) یعنی قضیه
شخصیه موضوعی شخص معین اولان قضیه در .
مصنّفک بوسوزینه کوره قضیه حلیه درت قسم اولور :
شخصیه . مهمله . کلیه . جزئییه .

(قضیه مهمله) ده حکم افراد اوزره اولور . فقط کلیت
وجزئیت طریقیله مقداری بیان اولماز .

(جزئییه) حکم بعض افراد اوزره اولورسه قضیه جزئییه
اولور کلیه ایله جزئییهیه مسوره و محصوره دیرلر . بشنجی قسم
اولان قضیه طبیعیهده اختلاف اولدیغندن ذکر اولنماشدر .
بعضلره کوره شخصیهده داخلدر . بعضلره کوره قسم مستقلدر .
بعضلرینک رایته نظرأ مهملهده داخلدر . فقط مشهور اولان

استعمالده قضیه مهمله جزئییه قوتندهدر . چونکه مهملهده
حکم بعض افراد اوزره اولدینی محققدر . جمیع افراد قصد
اولنسی مشکوکلدر . فقط علومده یعنی قاعده کلیه بیانی مقامده
استعمال اولورسه کلیه مقیاسندهدر . (مهمالات العلوم کلیات)
دیملری بونی متبندر . (الاول) مبتدا مصراع ثانیهده اما
مسور خبردر .

والسور کلیاً وجزئياً بری

واریع اقسامه حیث جری

هانکی ترکیب اولورسه سورکلی وجزئی ایله مسور اولدینی
حالده مشهور اولور اقسامی درتدر یعنی درت قسمدر .
سور حلیهده اولورسه جمیع افراد یاخود بعض افراد
دالات ایدن اداتدر . اگر شرطیهده اولورسه جمیع احوال
وازمانی و بعض احوال وازمانی افاده ایدن اداتدر . (بری)
ظاهر اولور و مشهور اولور مناسبدر .

(واریع اقسامه) و اقسامه اربع تقدیرندهدر . یعنی شخصیه
مهمله کلیه جزئییه در . سور دخی بیت آتی مقتضاسنجه سور
کلی ایجابی ، سورکلی سلبی ، سور جزئی ایجابی ، سور جزئی
سلبی .

(رابعده) تاتک حذفی ضرورت وزن ایچونددر .

اما بکل او بعض اوللا

شی وایس بعض اوشبه جلا

سوریا (کل) یاخود (بعض) یا (بلاشی) یاخود (لیس
بعض) کلمه لر به یاخود بونلر کی افرادی احاطه ده ظاهر اولان
کل لر ایله افاده اولور .

کل و بعض لفظلری حرف جر ایله لفظاً مجرور در حکایه
طریقیه مرفوع اولوق ده جائز در .

و کلاهما موجبة وسالبة

فهي اذا الى الثمان آية

بالاده بیان اولان قضایای اربعه یا موجبه و سالبه اولور .
بو حالده قضایا سکنر قسمه راجع اولور . مصنف قضیه موجبه
و سالبه نك ذكريله اکتفا ایلدی . معدوله بی ذکر ایلمدی .
چونکه معدوله فی الاصل بر قضیه منفیه دن عدول ایلدیکی ایچون
سالبه حکمده در . معدوله اوج قسمدر : معدولة الموضوع ،
معدولة المحمول ، معدولة لطرفین .

معدولة الموضوع — ادات نفی موضوعدن جزء اولور .
موضوع ایله محمولک آرمه سنده کی نسبته تعلق ایتمز .

(بی ادب اولانلر منفوردر) کی .

معدولة المحمول — ادات نفی محمولدن جزء اولور . خیالاز
نصبیه سزدر کی .

معدولة الموضوع والمحمول — ادات نفی طرفیندن جزء
اولان قضیه در . بی ادب غیر معتبردر کی .

اشبه معدوله لرده ایکی طرفده ادات نفی اولور . فقط ایکی

اولکیده برنده جزء اولور دیکر نده جزء اولمازسه و معدولة الطرفینده
ادات نفی ایکی سنده جزء اولمازسه محصله دینور . معدوله لرك
برده محصله لری وارد در . بنسأً علیه بواعتبار ایله قضیه آلتی
قسم اولور . بو آلتی یوقاریده کی سکزه ضرب اولنورسه فرق
سکزه قسم تحصیل ایدر مثاللری مفصلاً نده مذکوردر .

بو حالده بالاده ذکر اولسان کلیه ، جزئیه ، شخصیه ،
مهمله نك هر بری موجب سالبه اولمغه سکزه قسم حاصل اولور .

والاول الموضوع في الحلية

والآخر المحمول بالسوية

على السوية قضیه حلییه اوله موضوع ، متأخر اولانه
محمول دیرلر . (بالسوية) حالدر . (حال کونهما بالسوية)
دیمکدر . مقصد بریسی ذکر اولنوب دیکری ترك اولنما مقدر .
یعنی ایکی سنده ذکر مساویه لازمدر دیمکدر . مصنف
قضیه نك اجزاسندن ایکی جزئک بیانیه اکتفا ایلدی . دیکر
جزئی اولان نسبت تامه بی تعریفده کی (الصدق) کلمه سندن
مستبان اولدینی ایچون ترك ایلدی . تعریفه مراجعت اوانه .

مغایره علماسنه کوره اجزای قضیه اوجدر . مشارقه
علماسنه کوره درتدر . موضوع محمول نسبت تامه و کلامیه
و نسبت خارجیه که وقوعی ادراک و عدم وقوعی ادراکدن
عبارتدر .

(موضوع) فاعل ، مبتدا ، نائب فاعل (ان) باینک

خبری و (کان) باینک اسمی ، (محمول) خبر ، فعل ، (ان)
باینک اسمی (کان) باینک خبری اوله بیلورلر .

قضیه نك جهت اعتباریه یعنی نسبتك نفس الامرده نصل
بر کیفیتله متصف اولدینی جهتله تقسیمی واردر .

کیفیت مذکوره ضروره وجوب دوام امکان اطلاق کبی
احوالدن عبارتدر . بو احوال و کیفیتا جهت و قضیه به موجهه
تسمیه اولور . متأخرینه کوره بو اعتبارله (۱۵) موجهه واردر :
(۱) ضروریه مطلقه (۲) مشروطه عامه (۳) مشروطه
خاصه (۴) وقتی مطلقه (۵) وقتی غیر مطلقه (۶) منتشره
مطلقه (۷) منتشره غیر مطلقه (۸) دائمه مطلقه (۹) عرفیه
عامه (۱۰) عرفیه خاصه (۱۱) ممکنه عامه (۱۲) ممکنه خاصه
(۱۳) مطلقه عامه (۱۴) وجودیه لادائمه (۱۵) وجودیه
لاضروریه .

موجهاتك ایضاحات لازمه سنه یعنی بینلرنده کی نسبته
و قیاسده واقع اولدقلری وقده کی شرائط انتاجه و سائریمه
واقف اولق ایستیان ذوات مطولات منطقه مراجعت بیور -
مایدلرلر . علم منطقی لایقوله بیلیمك ایستیانلر اینجون موجهاتی
بیلیمك لازمدر . چونکه قضایای ضروریه و مطلقه عرف عام
و عرف خاص امکان عام و امکان خاص کبی مهم اولانلری ایوجه
بینورایسه علم کلام و اصول فقه کبی علملرك تدقیقاتی و اصول استنباط
مسائل فقهیه بی ادراک ایدم بیلور . بویه دقایق علمیه دن بی خبر

اولنلر علوم شریفه مذکوریمه حقیقه واقف اوله نازلر بوتلر
قائده سز تدقیقات فلسفه قیلندن دکلدر علمای اسلامك اعلا می
طرفندن کمال دقتله وضع اولغش قوانین عقایسه در . بو بایده
اظهار تعصب حماقتدر . (ضروریه مطلقه) (وهی الی حکم فیها
بضروریه النسبه مع الاطلاق عن التقييد بوصف او وقت)
وقت وصف ایله مقید اولیه رق نسبتك ضرورتیه حکم اولنان
قضیه در . انسان وفات ایدر کبی .

۲ (مشروطه عامه) (وهی الی حکم فیها بضروریه النسبه بشرط
دوام وصف الموضوع) وصف موضوعك دوامی مشروط
اوله رق نسبتك ضرورتیه حکم اولنان قضیه در . انسان بازی
بازدخه الی حرکت ایدر کبی .

(مشروطه خاصه) مشروطه عامه کییدر . فقط بونده بر
(لادائما) قیدی معتبردر (وقتی مطلقه) (وهی الی حکم فیها
بضروریه النسبه فی وقت معین) وقت معینده نسبتك ضرورتیه
حکم اولنان قضیه در انسان حیاتده اولدینی مدتیجه بر و اینجر
کبی (وقتی غیر مطلقه) بو دخی وقتی مطلقه کییدر . فقط
(لادائما) قیدی زیاده سیاه در (منتشره مطلقه) (وهی الی حکم فیها
بضروریه النسبه فی وقت غیر معین) یعنی وقت غیر معینده
نسبتك ضرورتیه حکم اولنان قضیه در (وقت غیر معینده هر
انسان با ضروریه متفسدر کبی .

(منتشره غیر مطلقه) منتشره مطلقه کییدر بونده دخی

(لادائماً قیدی معتبر در) (دائماً مطلقه) (وهی التي حکم فيها بدوام النسبة مع الاطلاق عن التقييد بوصف اوقيد) وصف وامثالي قيود ايله مقيد اوليه رق نسبتك دواميله حکم اولنان قضيه در . کل انسان حيوان دائماً کي .

(عرفية عامة) (وهی التي حکم فيها بدوام النسبة بشرط دوام وصف الموضوع) وصف موضوعك دوامی شرطيله نسبتك دوامه حکم اولنان قضيه در .

(عرفية خاصة) (عرفية عامة کي در فقط (لادائماً) قیدی زیاده اولمق لازمدر .

(ممکنه عامة) (وهی التي حکم فيها بسلب الضرورة عن الطرف المخالف) یعنی طرف مخالفدن ضرورتك سلبيله حکم اولنان قضيه در .

(ممکنه خاصة) طرفیندن ضرورتك سلبيله حکم اولنان قضيه در .

(مطلقة عامة) (وهی التي حکم فيها باطلاق النسبة) نسبتك اطلاقيله یعنی دوام و ضرورة کي قیدلردن آزاده اوله رق محمولك موضوعه ثبوتيله حکم اولنان قضيه در (وجودیه لادائماً) مطلقه عامه کي در فقط (لادائماً) قیدی زیاده اوله جقدر .

(وجودیه لاضرورية) مطلقه عامه کي در فقط لاضرورية قیدی علاوه اوله جقدر .

وان علی التعليق فيها قد حکم فانها شرطية و تنقسم

اگر قضيه در حکم علی وجه التعليق اولور سه شرطيه در .
تعليق بر شيئتک وجودی دیگر بر شيئتک توقف ايلعك ديمکدر شرطية متصله در تعليق وار ايسه در منفصله در يوقدر .
حال يوكه مصنف بو تعريف ايله معرف اولان شرطيه يي ايکي قسمه تقسيم ايشدی ديلور سه منفصله در دخی ظاهراً تعليق يوق ايسه در علی وجه العناد ربط بين الجزئين معانسه تعليق واردر جوانی ويريلور یعنی (العدد اما زوج و اما فرد) قضيه منفصله سندم عددك زوج اوله سی فرديتك انتفاضه توقف ايدر .
متصله و منفصله لك هر بری مخصوصه كلييه جزئيه مهمليه منقسم اولور يواعتبار ايله شرطيه سکنر قسم اولور هر ايکيسنده حال معين و زمان معين اوزره حکم اولور سه متصله مخصوصه دينور (ان جتى الان اكر مك) کي منفصله مخصوصه به مثال زيد الان اما كاتب اوله سی بکاتب کي .

متصله كلييه مثال : کلا كانت الشمس طالعة فالنهار موجود منفصله كلييه مثال : دائماً اما ان يكون العدد فرداً اوزوجاً .

متصله جزئيه مثال : قد يكون اذا كان هذا حيواناً كان انساناً .

منفصله جزئی به مثال : اما ان يكون الشئ حیواناً او
قرساً کبی .

بوتلک مہملہ لری مالم ینذکر فیہا شیء من ذلک دیہ تعریف
اولئور یعنی حال وزمانک تعیین و تعمیعندن برشی ذکر اولئیان
شرطیہ لر در . متصلہ مہملہ یہ مثال : ان کان هذا انساناً کان
حیواناً . منفصلہ مہملہ یہ مثال : اما يكون العدد زوجاً او
فرداً .

اشبو ایکی مثالک مہملہ یہ مثال اولئسی زمان معین و حال
معین فرض اولئدینی تقدیرہ کورہ در .

ایضاً الی شرطیہ متصلہ
و منہما شرطیہ منفصلہ

حلیہ کبی شرطیہ دخی متصلہ و منفصلہ قسم لرینہ آریلور .
(الی شرطیہ متصلہ) شرطیہ متصلہ (ماحکم فیہا علی وجہہ
الشرط و التعلیق) یعنی شرط و تعلیق الیہ حکم اولئورہ متصلہ
دینور .

(من آمن باقدر امن من الکفر) . کبی کیم کہ قدرہ ایتان
ایدورہ کدردن امین اولور .

منفصلہ (ماحکم فیہا بالتاخر بین الجزائین) جزئین بینندہ
متاخرت الیہ حکم اولئان قضیہ در .

انسانلر یا مہملہ در . یا خاصیدر کبی .

جزأها مقدم و تالی
اما بیان الاتصال

منفصلہ شرطیہ نک ایکی جزئی مقدم و تالیدر . یعنی جزء
اولہ مقدم ، جزء ثانیہ تالی دینور .

اما اتصالک بیانی یعنی قضیہ متصلہ نک تعریفی ایکی جزء
بینندہ تلازم اولان قضیہ در .

ما اوجبت تلازم الجزئین
و ذات الانفصال دون بین

ذات الانفصال ایکی جزء بینندہ تنافر اولان قضیہ در .
(دون بین) بالا کذب معناسہ تا کید یاخود تکمیل وزن
ایچون ذکر اولئندر .

ما اوجبت تنافراً بینہما
اقسامہا ثلاثة فاعلم
مانع جمع او خلو اوھا
وهو الحقیقی الاخص فاعلم

منفصلہ نک اقسامی اوچدر . مانع الجمع ، مانع الخلو ، مانع
الجمع و الخلو .

اشبو مانع الجمع و الخلو دیکرندن اخصدردر . بو ذکر اولئان
شیلری سن بیل .

(فاعلم و فاعلم) تنبیہ یاخود تکمیل وزن ایچوندر .

(مانعة الجمع) ما حکم فيها بالتنافی بین الجزائین صدقاً و کذباً
او کذباً فقط جزئین بینند صدقاً و کذباً منافاة اولان قضیه در .

صدقاً و کذباً منافاة برشی ایله نقیضی بینند کی تردیدن حاصل
اولور شو کورینان شی یا حجر در یا خود لا حجر در کی بو قسم
اشاعیده ذکر اوله حق منفصله حقیقه ایله متحددر . بالکثر
کذباً منافاة برشی ایله انک نقیضدن اخص اولان دیگر بر
شیئک تردیدن حاصل اولور . شو کورینان شی یا حجر در یا خود
دمبردر کی حیرک نقیضی حجر اولما قدر . بوشی حجر اولما زسه
یک جوق شیلره شمولی وارددر . دمبر او شیلرک بریدر . بناء
علیه دمبر لا حجر دن اخصددر .

(مانعة الخلو) (ما حکم فيها بالتنافی بین الجزئین صدقاً و کذباً
او کذباً فقط) .

صدقاً و کذباً منافاة برشی ایله نقیضک یا خود نقیضه مساوی
اولان شیئک تردیدن حاصل اولور . برشی یا غیر ایض
یا خود غیر اسوددر کی غیر اسود غیر ایضک نقیضدن اعمدر .
چونکه غیر ایضک نقیضی ایضدر . ایض ایسه غیر اسوددن
بر فرددر . چونکه اسود اولما مق مفهومی مائی ینیه یشیل
قرمزی کی کافه الوانی شاملدر . ایض ایسه بونلرک بریدر .
بناء علیه غیر اسود ایضدن اعمدر . مانعة الخلوک تعریف شهوری
جزئین بینند بالکثر کذباً منافاة اولان قضیه در . بوده برشی

ایله انک نقیضدن اعم اولان شی بینند کی تردیدن حاصل
اولور . مثال سابقه اولدینی کی .

(اوها) (ها) شمیری مانع الجمع و مانع الخلو و راجعدر .
بوکا منفصله حقیقه دخی دیرلر (ما حکم فيها بالتنافی بین الجزئین
صدقاً و کذباً) بوده برشی ایله انک نقیض و یا خود نقیضه
مساوی اولان شی بینند کی تردیدن حاصل اولور . عدد یا
تکدر . یا چقدر کی .

اولکی ایله اوچنجیک ارمسند عموماً و خصوص مطلق
وارددر . چونکه برشی ایله نقیضی بینند کی ترکیبده تجمع ایدرلر .
برشی ایله انک نقیضدن اخص اولان شیدن متحصیل ترکیبده
مانع الجمع بولنور . منفصله حقیقه بولماز .

کذلک ایکنجیسی ایله اوچنجیسی ارمسند کی نسبت عموماً
و خصوص مطلقدن عبارتدر . ایکی اولکیلر بینند عموماً
و خصوص من وجه وارددر . بو فرق ایکی اولکی تعریفلرده
صدقاً و کذباً قیدینی معتبر بولنلر کورمدر . فقط منطقیونک
تعریف مشهورینه کورم اولکندم کذباً ایکنجیسیسند صدقاً
قیدیه اکثفا اولمشدر . بونلره کورم اقسام ثلثه بینند تباین
وارددر .

فصل في التناقض

تناقض خلف القضيتين في
كيف وصدق واحد امر قفي

تناقض ايكي قضيه كيفاً يعني ايجاب وسلبه يكديكرينه مخلاف
اوله سيدر ويرينك صادق ديكرينك كاذب اولمسي ده شرطدر .
(تناقض) مبتدا (خلف القضيتين) خبردر جنس تناقض
اعتباريله ياخود . مرض تفصيلده اوله سيله معرفلاك اكتساب
ايامشدر (خلف) اسم مصدر (اختلاف معاشنه تعريفك جنسيدر
مركبات اشائيه واضافيه وتوصيفيهك اختلافني شامل اولور .
(قم) (قم) غلام زيد لا غلام زيد البحر العميق البحر الغير
العميق كبي .

(القضيتين) تعريفك فصلی . قائنده در بو قيد ايله .

مركبات مذكوره تعريفدن خروج ايدر .

(وصدق واحد) قولنده اکتفا واردر (كذب آخر)

مقدردر (قفي) مجهول صيغه سيله تبع معاشنه در تناقض تحقيق

ايتمك همچون موضوعده . محموله زمان . مكلمه جزء كلمه قوم

فعله اضافده شرطده اتحاد لازمدر . زيد كاتبدر . عمر كاتب

دكلدر دينورسه تناقض يوقدر . زيرا محمولر بر دكلدر قيدش

كوني اوشويورم دين بر ذات حزينانده اوشويورم ديرسه

تناقض اينر .

بعضلر بو شرطلری يالكيز نسبت حكميه ده اتحاد ارجاع
ايامشدر . في الواقع موضوعلر اختلاف ابتدايكي حالده نسبت ده
دخی اتحاد قالماز سائرلرده بويله در .

فان تكن شخصية او مهمله

تقضيها با الكيف ان تبدله

اكر قضيه شخصيه ياخود مهمله اولورسه آنك تقضي
كيفيته تبدل اولمسي در يعني ايجاب وسلبه تبدل واختلاف
ايله حاصل اولور .

(تقضيها) مبتدا (ان تبدله) خبردر كيف قيدی موجهاتدن
احترافاً ذكر اولمسي در . موجهات اعتباريله قضيهك تناقضی
ايچون شرائط ديكر واردر مطولاتده مذکوردر .

وان تكن محصورة بالصور

فانقض بسد صورها المذکور

اكر قضيه سور کلي وحزش ايله محصور اولورسه کندی
سورينك ضديه تناقض حاصل اولور .

فان تكن موجبه كليه

تقضيها سالبة جزئية

اكر قضيه موجبه كليه ايله تقضي جزئيه در .

خلاصه كليهك تقضي جزئيه در موجبه كليهك تقضي

سالبة كليه اولاماز . چونكه اطراف يوقدر ايکي ده كاذب

اوله ييلير .

فصل فی العکس المستوی

بو فصل عکس بیانده در . عکس اوج قسعدر : عکس
مستوی ، عکس تقیض موافق ، عکس تقیض مخالف (عکس
تقیض موافق) قضیه نك ایکی طرفی ده کنندی تقضیریه عکس
ایلمکدر . (کل حیوان انسان) ترکیبک بو معنجه عکسی (کل
لا حیوان لا انسان) در (عکس تقیض مخالف) قضیه نك طرف
اولی تأبیک تقیضه تبدیل ایلمکدر . (کل انسان حیوان)
ترکیبده (لاشی من حیوان انسان) کبی .
مصنّفک مقصدی عکس مستوی در .

العکس قاب جزئی القضية

مع بقا الصدق و الکيفية

عکس قضیه نك جزئی تقیض و تاخیر طریقیه قاب و تبدیل
ایلمکدر فقط صدق و کیفیتک بقاییه یعنی اصلی قضیه صادق
ایسه عکسی دخی صادق اولاق و موجهه ایسه عکسی ده موجهه
اولاق شرطیه مقارن بولنقی لازمدر .

والکم الا الموجبة الكلية

فموضوها الموجبة الجزئية

کلیه و جزئیته نك ده بقاییه مشروطدر لکن موجهه کلیه
جزئیته به تعویض ایدیکز یا خود ایدرلر یعنی مستقلاً اوله رق
موجهه کلیه نك عکسی موجهه جزئیته در . چونکه بونک مطرداً

صحیح اوله رق عکس جائز اوله ماز مثلاً (کل انسان حیوان)
بعض حیوان انسان کبی (کل حیوان انسان دیه کبی اوله رق
عکس اوله رسه صحیح اوله من حال بوکه اصل قضیه صادق
ایسه عکس قضیه دخی صادق اوله جقی ایدی .

والعکس لازم انیرما وجد

به اجتماع الختین فاقصد

عکس خستینک مجتمع اولدینی قضیه لر دن بشقه قضیه لر ده
لازمدر .

اقتصاد امورده توسط واعتدال ایلمک مناسبدر .
تکمیل بیت انجمن ایتان اولنشددر خستین ایکی خست معنانه در
جزئیته ایله سالیه دیمکدر .

ومثلها المهمة السالیه

لانها فی قوة الجزئية

مهمانه سلیه اجتماع خستین واقع اولان قضیه لر کبدر .
زیرا قضیه مهمانه جزئیته قوم سنده در . بونک عکسی اولمامسی
مطرداً عکسده صدق اولمادیغنددر .

والعکس فی مرتب بالطبع

وایس فی مرتب بالوضع

عکس مرتب بالطبع اولان قضیه لر ده یعنی حمیه ایله شرطیه
متصله ده جاریدر مرتب بالوضع اولان منفصله ده واقع دکدر .
مرتب بالطبع اولان قضیه لر ده تبدیل موقع و موضع

اولنورسه معناه تبدل واقع اولور فقط مراتب بالوضع اولان
منفصله لده بو تغير حاصل اوله من . العدد اما زوج واما فرد
قولمزی العدد اما فرد واما زوج صورته تحویل ایلسه
معناه بر تغير حاصل اوله باز بوراده کی عکس بالاده مذکور
عکسك اقسام نكستیه ده شاملدر .

باب القياس

ان القياس من قضيا صوراً
مستلزماً بالذات قولاً آخراً

قياس قضيه لردن تشكیل اولور او قضيه لر بالذات قول
آخري يعنى نتیجه ی مستلزم اولور .
(ان القياس) ان كلمه سی تا كيد افاده ايدر . بوراده قياس
معناى لغوی یا اصولی یا خود منطقی جه اوله جی خصوصند
خطایك ذهنده اشتباه حاصل اولمغه بو ترددی دفع ایچون
مصنف ان كلمه سی ایان ایتدی یا خود خطایي تردد منزله منه
تخیل ایلدی . قياس لغتده بر شی شی آخرله تقدیر ایتمکدر
مثلاً زراع ايله قاشك مقدارینی وبلاخره قاج غروش ایدم جکینی
تقدیر ایتك کی اصولین عندندم بر شی شی آخر اوزرینه
حل ومقایسه ایتمکدر راقی بی سکر و برمت جهت جامه سیله

خرم مقایسه ایدمك حرمتك حكم ایتك کی . قياس اصطلاح
منطقیوندم (قول مؤلف من اقول متى سلمت لزوم عنها لذاتها
قول آخر) یعنی قياس بر طاقم قضای معلومه من مرکب بر قولدر
او اقوال تسام و قبول اولنورسه لذاته اقوال مذکور من قول
آخرکه نتیجه لازم کیر .

بو تعریفده منطبقونك من اقوال ومصنفك تعریفده من
قضایا صوراً قوللریله بر حکمی استلزام ایدن قول واحد خروج
ایدر .

ایکی قضیه یی شامل موجهات مرکبه قياس دکادر . زید
قائم لادائماً کی .

(مستلزماً) قولی صورانك ضعیف مستلزمندن حکم و ضروری
عقبه دن احتراز ذکر اولمشدر زیرا آشاغیده ذکر اوله جی
وجهله عقب اولان ضروری نتیجه انتاج ایدم من .
بالذات قولی قياس مساواتی اخراج ایچوندور .

مثلاً قامت زید قامت عمر مساویدر قامت عمر قامت بکره
مساویدر . بو حالده قامت زید قامت بکره مساویدر نتیجه یی
انتاج ایدر . فقط بو انتاج بالذات دکل بلکه مقدمه اجنبیه
واسطه سیله در .

چونکجه اولجه یلورز که بر شیتك مساویسته مساوی او
شیتده مساوی اولور ایشه بو مقدمه واسطه سیله انتاج ایدر
قول آخر قیدی قياس شکلندم اولان نتیجه انتاج

قياسلى ايجوندر مثلا كل انسان حيوان وكل حجر جسم كلاملى
بر نتيجه انتاج ايدمى .

(من قضايا) قضايا قضيهك جميدى . بوراده جمع مافوق
الواحد معانيدى . قياس ايكى وايكيدى زياده قضيهلردن تركب
ايدمى بيلور .

(مستلزما) صورتك ضميرندن خالدى . بورادى استلزام
لزوم بين ولزوم غير بينى شاملدى . چونكه شكل اولدى لزوم
بين واردى . اشكال سائردهكى لزوم غير بيندى .
(قول آخر) نتيجه ديمكدر آخر قيسى ديكر مقدمه لرم
مغاير معانيدى . مستلزم كلمتك مفعول بهيدى .

ثم القياس عندهم قسمان

فمنه ما يدعى بالاقترانى

بوندىن سكره منطقيون تزدندى قياس ايكى قسمدى اقترانى
تسميه اولنان قسم قياسدندى .

(ثم القياس) ثم ترتيب ذكرى ايجوندر القياس مبتدا
قسمان خبرد .

(فنه) ضميرى قياسه راجعدى . مقدم خبر (ما) موصوله
مبتدائى مؤخردى (يدعى) يسمى معانيدى صلهدى . بالاقترانى
يدعى فعله متعلق بو قسم قياسده حدود ومقدمه لرم يكديكرينه
مقارن ومتمصل اولديقندن اقترانى تسميه اولنشدى . قياس
استثنا كى ادات استثنا ايله مقدمه لرم آره لرى فصل اولنمادى .

وهوالذى دل على النتيجه

بقوة واختص بالحايه

قياس اقترانى بالقوة نتيجهيه دلالت ايدى قياسدى بو قياس
قضايى حليه به مخصوصدى .

يعنى حليهلردن تركب ايدى حليهلردن مركب اولمى مصنفه
واين حاجيه كوره دراكتر منطقيون شرطيهلردن ده تركب ايدى
ديشلد .

بونلرم كوره شرطيهلردن تركب ايدى قياس بش قسمدى
ايكى شرطيه متصله دن ايكى شرطيه منفصله دن بر شرطيه منفصله
ايله متصله دن بر حليه ايله بر شرطيه متصله دن بر حليه ايله بر
منفصله دن بو اقسامك هر برندن يقينده ذكر اولنه جق اشكال
اربعة تنظيم وتشكيل اولور . ايكى شرطيه متصله دن شكل اول
تركيذه مثال هر نه وقت شمس طلوع ايدرسه كوندز اولور
وكوندز اولدينى وقت البته كيجه موجود دكدر . هر نه وقت
كوش طوغدينى وقت كيجه موجود دكدر كى .

هر برينك مثاللى كتب مفصله منطقيدى مذكوردى مصنف
ايله اين حاجيك بونلرى ذكر ايتامسى استعماللى آرى
اولديقندى .

فان ترد تركيبه فركبا

مقدماته على ما وجبا

اكر قياسك تركيبى قصد واراده ايدرسك اولاً منطقيونك

بیان استدیدی وجه لازم اوزرہ مقدماتی ترتیب ایله (وجه واجب) اگر قیاس افتراقی ایسه صغری اول کبری ایکنچی اگر استثنائی ایسه بونک عکسی شکل اولک ضرب اولی ایسه انجواب صغری و کلیه کبری کبی شرط دره .

ورنہ المقدمات وانظرا

صحیحها من فاسد مختبرا

مقدمات قیاسی ترتیب ایت صحیحنی فاسدنن اختیار و امتحان استدیکک حاکمه صرف فکر وانظر ایله .

(من فاسد) حاکم مخدوف اولان متمیزه متعلق متمیزاً من فاسد دیککدر باخود مختبرا کلمه متعلقدر .

قیاسک ماده جهندن صحنی صادق ونظم جهندن شرائط انتساجی جامع اولمسی ومادهجه کاذب ونظمجه فاسد اولمسی خصوصاً لرینه دقت لازم اولدینی ارائه ایچون صحیحها من فاسد قوانی زیاده ایله دی .

فان لازم المقدمات

بحسب المقدمات آت

زیرا مقدماتک لوازمی مقدمات حاکمه ظهور ایتلیدر . یعنی مقدمات صحیح ایسه لازمده قطراً صادقدر مقدمات صادق دکل ایسه لوازمی دخی صادق دکلدر مثلاً بعض کرم مقدمه لر کاذب اولدینی حاکمه لازمی ونتیجه سی طوغری اولور مثلاً کل انسان حیاء وکل حیاء ناطق قیاس کاذبندمه نتیجه کل

انسان ناطق حیاءدر . مصنف مرحوم بحسب المقدماتی قولیه یعنی لوازم ونتایج طبقی مقدمات کبی خروج ایتک لازم اولدجغنی بیان و بونک کبی قیاس کاذبی قیاس جمله سندن اخراج ایتلیدر .

وما من المقدمات صغری

فیجب اندراجها فی الکبری

مقدماتدن اولان صغری نک کبراه اندراجی واجب اولور . (ما) اسم موصول مبتدا (صغری) مبتدای مخدوفه خبر جمله سی موصولک صله سیدر . من المقدمات حاکم (تقدیر کلام والی هی صغری حال کونها من المقدمات) تقدیرنده در . (فیجب) خبردر .

شرائط لازمی جامع اولان قیاس نتیجه یی انتساج ایدر . نتیجه دعوانک عینی اولدق ظهور ایدر سه قیاس طوغری اولور . ودعوانک موضوعنه حد اصغر شموله حد اکبر دیرلر حد اصغری شامل اولان قضیه صغری حد اکبری شامل اولان قضیه کبری تسعیه اولور . صغری ایله کبراک آرمه سنده ابکی کرم ذکر اولتان کلمه حد اوسط دیرلر . حد اوسط تعیری صغری ایله کبری آرمه سنده توسط ایلدیکندندر . لفظاً متوسط اولمسی لازم دکلدر .

لفظاً متوسط اولمسی بالکثر شکل اولده مشهوردر .

(فیجب اندراجها) (ها) ضمیری صغریه راجعدر .

پوراده اسماح واردر چونکه کبراده مندرج اولان صفری
دکدر. بلکه حد اصغر در [*].

و ذات حد اصغر صفراها

و ذات حد اکبر کبراها

حد اصغر صاحبی اولان مقدم صفری وحد اکبر صاحبی
اولان مقدم کبرادر. اصغر. اکبر کله لرینه تنوین کله سی
ضرورة وزن ایچوندر.

واصغر فذاک ذواندر اراج

ووسط یانی لدی الانتاج

حد اصغر حد اکبرده مندرجدر. و حد اوسط انتاج
وقتده لغو و طی اولور.

بالاده کی قیاسده اندراج حد اصغر ک اندراجیدر. بناء
علیه تکرار یوقدر.

فصل فی الاشکال

الشکل عند هؤلاء الناس

یطلق عن قضیتی قیاس

علمای منطق نزدنده قیاسک ایکی قضیه سنه شکل اطلاق
اولور.

[*] حد اصغر حد وسطده مندرجدر. و اوسط کبراده مندرجدر.
حد اصغر حد اوسط واسطه نیله کبراده مندرجدر.

عن قضیتی قیاس علی هیئته قضیتی قیاس تقدیرنده در.
من غیر آن تعتبر الاسوار

اذ ذاک بالضرب له یشار

قیاسک ایکی قضیه سنه شکل اطلاق سورکلی و جهت
اعتباریه مشروط دکدر.

چونکه قیاسک ایکی قضیه سنه ضرب نامیه اشارت اولور.
(من غیر اعتبار الاسوار) من غیر اشتراط اعتبارها
دیمکدر.

منی اولان اشتراط اعتبار اسواردر. یوقه اعتبار اسوار
دکدر. ضربلرده سورک معتبر اولمسی معلومدر.

(اذ ذاک) (اذ) تعلیل ایچوندر. ذاک اسم اشارت
مذکور اعتباریه قضیتی قیاسه راجعدر. اشارت دلالت
معناستدر.

شوایکی یتک خلاصه سی ان الضرب اسم لهیئته قضیتی القیاس
الحاصلة من اجتماع الصفری مع الکبرا بشرط اعتبار الاسوار
بخلاف الشکل فانه اسم لهیئته لمذکور له هذا الشرط (ضرب)
سورلر معتبر اولمق شرطیه صفری ایله کبراک اجتماعندن
حاصل اولان هیئته اسمدر. شکل بویه دکدر. زیرا شکل
هیئت مذکور منک اسمیدر. فقط شرط مذکور معتبر دکدر.

وللمقدمات اشکال فقط

اربعة بحسب حد الوسط

حد وسط اعتباریله مقدمات ایچون انجیق درت شکل
وارددر . فقط کلهسی ضرورت وزن ایچون تقدیم اولمشدر .
اصل عبارده (اشکال اربعه فقط) در .

حل بصغری وضعه بکبری

یدعی بشکل اول و یدری

حد اوسط صغراده محمول و کبراده موضوع اولورسه شکل
اول تسمیه اولنور . و بویاجه معلوم اولور .

مثال : ملاکتزده معارف ترقی ایتکدهدر . معارف ترقی
ایدن برلر بختیاردر . نتیجه ملاکتز بختیاردر .

وحمله فی الککل ثانیاً عرف

و وضعه فی الککل ثالثاً الف

حد اوسط صغری و کبراده محمول اولورسه شکل ثانی
نامیله معروف و ایکسندده موضوع اولورسه شکل ثالث نامیله
مالوفدر .

شکل ثانی به مثال عالم مسعوددر . بعض انسان مسعوددر .
بعض انسان عالمدر .

شکل ثالثه مثال : هر مقناطیس قوه جاذبه صاحبیدر .
بعض دیمیر مقناطیسایدر .

ورابع الاشکال عکسی الاول

وهی علی الترتیب فی التکملة

شکل رابع شکل اولک عکسیدر . یعنی صغراده موضوع
کبراده محمولدر .

بو اشکال اربعه تکملده ترتیب مذکور اوزرهدر . یعنی
شکل اول اشکال سائرمدن مرکبدر .

چونکه شکل اولده ترتیب مقتضای طبع اوزرهدر
و موضوعدن حد اوسطه حد وسطدن محموله انقل عقایددر .
اشکال سائرمدن کی تکمل ترتیب مذکور ایله متاسبدر .

شکل رابعه مثال : هر انسان قابل ترقیدر . بعض ذی حیات
انساندر . بعض ذی حیات قابل ترقیدر .

خیت هذا النظام یعدل

ففساد النظام اما الاول

هاتکی ترکیبده اولورسه اولسون بو نظامدن عدول
اولنورسه نظام قیاسده فاسددر .

اما الاول بیت لاحقه مربوطلدر .

یعنی حدود اثنه مذکور اولمز و شرائط سائرینی جامع
بولنورسه قیاس فاسد اولور و نتیجهینی انتاج ایدمز .

تنبیه — بوجه بالا ذکر اولتان قیاسلره قیاس متعارف
خیرلر . هر شکلک برده قیاس غیرمتعارفی وارددر . از جمله شکل

اولده صغرائک محمولک متعاقی کبراده موضوع اولور . مثلاً
کل انسان مساوی لاناطق وکل ناطق بشر — نتیجه — کل انسان

مساو للبشر بوجه ایله دیگر شکللر کده غیرمتعارفلی وارددر .

شکل رابع نظام طبیعیدن بعیددر . بناء علیه فارابی ابن سینا
امام غزالی شکل رابی اسقاط اجتماعش در . متأخرین شکل
رابی اسقاط اجتماعش در . فقط نظام طبیعیدن بعید اولدیفنی
اعتراف اجتماعش در . چونکه قرآن کریمده اوج اولکی شکل
وارد . شکل اوله مثال :

حضرت ابراهیم علیه السلام نموده قارشو (فان الله
يأتى بالشمس من المشرق فأتى بها من المغرب) آیت کریمه سیه
احتجاجیدر . حضرت ابراهیم نموده قارشو (انت است رب)
دیه دعوی ایلدی دلیل مقامنده (انت لا تقدر ان تأتى بالشمس
من المغرب) (وکل من لا يقدر ان يأتى بالشمس من المغرب فليس
بربى) شکل اولدن فانت لست رب نتیجه منی منتج اولور .

شکل ناینک وجودینه مثال : (فلما اقل قال انى لاحب
الافاين) نظام جلیلیدر . هذا الكواكب آفل وليس ربى
بافل شکل ناینک هذا الكواكب ليس ربى نتیجه منی ویرر .
شکل ناینک وجودینه مثال : (ما انزل الله على بشر من شيء)
دیه رك سلب کلی ايله بشر اوزرینه جناب حق هیچ برشی ازال
ایتمدی . دیه منکرینه قارشو (قل من انزل الكتاب الذى جاء
به موسى نوراً وهدى للناس) بیورلشددر . بو آیت جلیلهدن
منتظام قیاسی بوجه آتیدر : (موسى ع م بشر) و (موسى
ع م انزل علیه الكتاب) شکل ناینک والبشر انزل علیه الكتاب
نتیجه کی ویرر .

فشرطه الايجاب فى صفراء

وان ترى كلية كبراه

شکل اولك شرط انتاجی صفرا می موجه کبراسی کلیه
اولمقدر . شکل ناینده کیفیتده اختلاف معارداً انتاجك شرطیدر .
اصل انتاجك شرطی دکدر . چونکه بعض کره کیفیتده متحد
دخی اولسه ینه صحیح اوله رق نتیجه ویرر . مثال :

والثانى ان يختلفا فى الكيف مع

كلية الكبرى له شرط وقع

شکل ناینک شرط انتاجی مقدمتینی یعنی صفری ايله کبری
ایجاب وسلیده مختلف اولمقدر .

وکبری کلیه اولمق دخی شرائط واقعه جمله سنددر .

شکل ثانییه مثال : (ان خير من استاجرت القوي الامين)
آیت کریمه سندن ترتیب اولمان قیاسدر . (موسى عليه السلام
القوي الامين) صفری وکل خبر من استاجرت القوي الامين)
کبری (موسى عليه السلام هو خير من استاجرت) نتیجه بو
قیاسده کیفیتده اختلاف اولمدی حالمه صحیحدر .

والثالث الايجاب فى صفراها

وان ترى كلية كبراه

شکل ناینک شرط انتاجی صفری موجه اولمق وایکینک
ی مصادقا کلیه اولمقدر .

ورابع عدم جمع الحسین

الابصورية ففيها يسبين

شکل رابع شرط انتاجی ایکی خستین جمع اولماقی یعنی
سالبه کایه جزئییه کایه قیاسده جمع اولماقدور . یالکیز بر
صورت مستنادر .

بو صورتده بیان اولنه جقدور . بو یقینی تعقیب ایدن بیتده
مصرحدور .

صغراهما موجبة جزئیه

کبراها سالبة کلیه

مستثنی اولان صورتده صغراسی موجبة جزئیه کبراسی
سالبه کایه اولان قیاسدور .

فتیح الاول اربعة

کائانی نم ثالث فستة

شکل اولک ضروب متجه می درتدر شکل ثانی کبی بوندن
سکره شکل ثالثک ضربلری الیدور .

ورابع بخمسة قد انتجا

وغیر ما ذکرته ان ینتجا

شکل رابع بش ضرب ابله منتج اولدی یعنی بش ضربی
واردور . ذکر ایتدیکم صورتلردن بشقیمی منتج دکلدر .

بو ایکی بیتده مهم اولان تفصیلات :

الاول اربعة یعنی شکل اولک ضروب متجه می درتدر .

بوراده متجه قیدی ابله منتج اولمیان احتمالات عقلیه قیاسیه
خروج ایتشدور . چونکه ضروب مطلقه یوزدور . زیرا شکل
اولک صغراسنده اون احتمال و کذا کبراسنده اون احتمال
واردور . مثلاً صغری موجبة طبیعییه سالبه طبیعییه ، موجبة مهمله
سالبه مهمله ، موجبة شخصییه سالبه شخصییه موجبة کلیه ، سالبه
کلیه موجبة جزئیه سالبه جزئیه بواون احتمال عیناً کبراده دخی
جاریدور .

اولی اولنه ضربیدن یوز احتمال حاصل اولور . قضایای
طبیعییه انتاجاتده معتبر دکلدر . بناءً علیه مصنف طبیعییه ذکر
ایقامشدور . مهمله لر مسائل علومده جزئیه و شخصییه لر کلیه
قوتندور (خلاصه) صغری و کبری موجبة کلیه سالبه کلیه
موجبة جزئیه سالبه جزئیه اولور . دردک درده حاصل
ضربیدن اون الی احتمال واردور لکن شکل اولک شرط انتاجی
ایجاب صغری اولدیفندن سکر احتمال دوشمشدور . چونکه
صغری موجبه اولماق لازم کاورسه سالبه کلیه سالبه جزئیه
اوله من . بوایکی حال کبراده کی درت احتمال ضرب ایدر ایه ک
سکر حاصل اولور . و کلیه کبری دخی شرط اولمله درت
احتمال دخی دفع اولور چونکه کبری جزئیه اولورسه صغری
(موجبة کلیه سالبه کلیه موجبة جزئیه سالبه جزئیه) اوله جق
ایدی ، کلیه کبری شرطیله بو درت احتمال دخی دوشمکله

ضروب نتیجه درت اولی لازم کلور . دیگر طقسان التي
احتمال عقاید .

بالادء کی شخصیات کلیه قوتند در دیش ایدک چونکه
شخصیات کبراءه واقع اولور . مثلا (هذا زيد زيد انسان)
فهذا انسان نتیجه ویرر . بوراسی مسیحی بزید تقدیریه کلی
مقامند در . شکل اولک ضروب منتجسی (ضرب اول ایکی
قضیه . موجبه کلیه دن مرکب اولور موجبه کلیه نتیجه ویرر .
ضرب ثانی صغری موجبه کلیه کبری سالیه کلیه نتیجه سی سالیه
کلیه جیقار چونکه نتیجه اخس مقدمینه نابعدر .

ضرب ثالث صغری موجبه جزئیه کبری موجبه کلیه نتیجه
موجبه جزئیه اولور .

ضرب رابع صغری موجبه جزئیه کبری سالیه جزئیه
سالیه جزئیه نتیجه ویرر .

۱ کل جسم مؤلف وکل . مؤلف محدث فکل جسم محدث .

۲ کل انسان حیوان ولائی من حیوان بحجر فلائی
من الانسان بحجر .

۳ بعض حیوان انسان وکل انسان ناطق فبعض حیوان
ناطق .

۴ بعض حیوان انسان ولائی من الانسان بحجر
فبعض حیوان لیس بحجر .

شکل ثانیک ضروب منتجسی درتدر بونده دخی یوز

احتمال اولوب طقسان النبی بوجه بالا ساقط اولغله اون التي
احتمال قالور .

صغری وکبرایک اختلافی شرط اولغله سکر احتمال دوشر
کبری کلیه اولی شرطیه درت احتمال دوشر ضروب نتیجه
درت قالور .

ضرب اول صغری موجبه کلیه کبری سالیه کلیه نتیجه
سالیه کلیه .

ضرب ثانی صغری سالیه کلیه کبری موجبه کلیه نتیجه
سالیه کلیه .

ضرب ثالث صغری موجبه جزئیه کبری سالیه کلیه نتیجه
سالیه جزئیه .

ضرب رابع صغری سالیه جزئیه کبری موجبه کلیه نتیجه
سالیه جزئیه .

شکل ثالث شرط انتاجی ایکیدر . بری کیفیت نتیجه ایجاد

صغری دیگر مقدمه لردن بری کلیه اولمقدر . صغری موجبه

اولمز ایسه بعض کرم نتیجه طوغری جیقار لاائی من الانسان

بحجر وکل انسان جسم نتیجه لاائی من الحجر بحجم اولور

بعض کرم طوغری اولمز قاعده متلفیه ایسه مطرد اولمقدر

بناءً علیه ایجاد صغری ایله مقدمیندن برینک کلتی شرطدر .

اولکی شکلدرده بیان اولدیننی وجه ایله سکر ضرب اسقاط

اولور . چونکه صغری موجب اولورسه سالبه کليه وسالبه جزیه اوله من .

بو ایکی کبراده کی دوت احتمال ایله ضرب اولورسه ساقط اولان سکز احتمال حاصل اولور .

صغری و کبرانک بری کليه اولوق شرطیه ایکی ضرب دها ساقط اولور .

بو حالده ضرب منتجی الی اولور .

ضرب اول صغری و کبری موجب کليه نتیجه موجب کليه هر چالشان ترقی ایدر هر چالشان معتبردر نتیجه هر ترقی ایدن معتبردر کی .

ضرب ثانی صغری موجب کليه کبری سالبه کليه نتیجه موجب کليه هر چالشان ترقی ایدر هر چالشان محروم دکلدور نتیجه هر ترقی ایدن محروم دکلدور .

ضرب ثالث صغری موجب جزیه کبری موجب کليه نتیجه موجب جزیه .

ضرب رابع صغری موجب کليه کبری موجب جزیه نتیجه موجب جزیه .

ضرب خامس صغری موجب جزیه کبری سالبه کليه نتیجه سالبه جزیه .

ضرب سادس صغری موجب کليه کبری سالبه جزیه نتیجه سالبه جزیه .

شکل رابعك شرط استاجی ایکی خستك یعنی جزیه ایله سالبهك قیاسده جمع اولامسیدر بو دخی اولکیلر کی ضرب عقیده محتمله اسقاط اولندقدن مکرر اون الی ضرب قلور . ایکی خستك عدم اجتماع شرطیه سکز ضرب ساقط اولور . زیرا صغری سالبه جزیه اولورسه کبراده کی دوت احتمال ایله دوت ضرب دوشرا کر صغری سالبه کليه اولورسه کبری سالبه کليه سالبه جزیه و موجب جزیه اوله من صغری موجب کليه اولورسه کبری سالبه جزیه اوله من . وینه کبری سالبه کليه اولوق شرطیه اوج احتمال دوشر بنساء علیه شکل رابعك ضرب منتجی بش قالیر .

بناءً علیہ بو شکلك ضرب عقیده سی اون بردر ضرب منتجی بش قالور .

ضرب اول — صغری موجب کليه کبری موجب کليه نتیجه موجب کليه .

ضرب ثانی — صغری موجب کليه کبری موجب جزیه نتیجه موجب جزیه .

ضرب ثالث — صغری سالبه کليه کبری موجب کليه نتیجه سالبه کليه .

ضرب رابع — صغری موجب کليه کبری سالبه کليه نتیجه سالبه کليه .

ضرب خامس — صغری موجبة جزئیة کبری سالبة کلیة
نتیجه سالبة جزئیة .

(خلاصه) درت شکله بر وجه بالا در تیروز قیاس ترتیب
ایامک نمکنند . ذکرى سبقت ایله یکی وجه ایله اوچیز
سکان بری عقیق اون طقوزی منتجدر .

صغراسی موجبة جزئیة کبراسی سالبة کلیة اولان صورت
مستنددر . یعنی بر صورتی ایکی خست جمع اولور سه ده قیاس
نتیجه ویرر .

شکل ثانیک ضروب منتج منه مثال :

ضروب اول کل غائب مجهول الصفة وکل ما یصح بیعه
لیس بمجهول الصفة نتیجه .

کل غائب لا یصح بیعه هر غائب مجهول الصفتدر . بیعی صحیح
اولان هر شی مجهول الصفة اوله من . بوحالده غائبک بیعی صحیح
اوله من .

ضرب ثانی کل غائب لیس بمعلوم الصفة وکل ما یصح بیعه
فهو بمعلوم الصفة .

نتیجه کل غائب لیس یصح بیعه .

ضرب ثالث بعض الغائب مجهول وکل ما یصح بیعه لیس
بمجهول الصفة بعض الغائب لا یصح بیعه .

شکل ثالث ضرب اوله مثال : کل بر مقتضات وکل بر
ربوی بعض المقتات ربوی یعنی بغدادی احتیاج عمومیدن اولان

قوت ورزقدر . قوت ورزقده ربا وارددر . نتیجه قوت ورزق
اولان شیلرک بعضیستند ربا وارددر . ضروب سائریه مثال بو
قیاس اوزره ترتیب اولنور :

وتتبع النتيجة الاخس من

تلك المقدمات هكذا زکن

کافة اقترانیساتند نتیجه اخس مقدمتینه تابعدر . اخس
لفظنک مذکر اوله رق کله سی مقدمه نک قول ایله مؤل
اولدیفیچوندر .

زکن ماضی مجهول علم معانندهدر .

اخر مقدمتینه تابع دیمک صغری کبرادن بریسی سالبه
ایسه نتیجه همه حال سالبه و جزئیة ایسه نتیجه دخی جزئیة
جیقار معانندهدر .

وعده الاشكال بالحملى

مختصة وليس بالشرطى

اشكال مذکوره قضایای حلیه دن متشکل واکا مختصدر
قضایای شرطیه دن تشکل ایده من .

مصنفک بو باید ابن جاجیه تابع اولدینی یوقاریده ذکر
اولدی اکثر محققینه کوره شرطیه لردن دم ترکب ایدر . بوکا
دائر ابضاحات ویرلمشدر .

والحذف فی بعض المقدمات

او النتيجة لعلم آت

معلوم اولدني ايجون قياسك صغرى وكبراسندن برينى
ياخود نتيجه منى حذف جائزدر . بش قسم حذف واردر .
يالكز كبرى يالكز صغرى يالكز نتيجه وكبرى ايله نتيجه
وصغرى ايله نتيجه حذف اولمىلور . مطوى الصغرى مطوى
الكبرى ناملىله تسميه اولمور .

ومنتهى الى ضرورة لما

من دور اولسلسل قدلزما

مقدمات اكر ضروريه دكل ايسه ضروريه وبامسئلهيه
منتهى اولور . زيرا ضرورياته منتهى اولمز ايسه دور ياخود
تسلسل لازم كاير .

ومنه مايدعى بالاستثنائى

يعرف بالشرط بالاقترا

مقدمه لرك برنده ادات استثنا بولنديجيچون استثنائى تسميه
اولسان وديكر مقدمه سنده ادات شرطيه مذكور اولديفتدن
طولاني شرطى دنيلان قياس استثنائى اقسام قياسدندر .

مثال : كلما كانت الشمس طالمة فالنهار موجود لكن
الشمس طالمة فالنهار موجود . ديكر : (لوكان فهما الهمة
الا لله لفسدنا) آيت كريمه سنده قياس استثنائى به اشارتدر .

وهو الذى دل على النتيجة

اوضحها بالفعل لا بالقوة

قياس استثنائى نتيجهيه ياخود نتيجه نك ضدنه بالفعل دلالت
ايدن قياسدر . بالقوة دلالت ايلمز .
قياس استثنائيه مقدمه شرطيه كبرى مقدمه استثنائى به
صغرى تسميه اولمور . چونكه مقدمه استثنائيه نك شمولى
آز مقدمه شرطيه نك شمولى جوقدر .

فان يك الشرطى ذا اتصال

اتح وضع ذاك وضع التالى

قضية شرطيه اكر متصله ايسه مقدمى وضع واثبات تالينك
وضع واثباتى استلزام ايدر .

ورفع تال رفع اول ولا

يلزم فى عكسهما لما انجلى

متصله لردن مركب اولان قياس استثنائيلرده تالينك نقي
ورفعى مقدمك رفعى انتاج ايدر چونكه اعلمك اثباتندن اخصك
نه اثباتى ونه نقي لازم كليجك جكندن اثبات مقدم ايله رفع تالى
عكسلىرندن يعنى اثبات تالى ونقي مقدمدن انتاج لازم كليز .

مثلا كلما كان هذا انساناً كان حيواناً لكن حيوان دنيلورسه
بو قياس منتج اولمدينى كبي كلما كان هذا انساناً كان حيواناً
لكن انسان (شكانده استنا اولمورسه بودخى انتاج ايله مز .

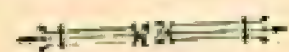
وان يكن منفصلاً فوضع ذا

رفع ذاك والعكس كذا

اكر قياس استثنائينك مركب اولمدينى شرطيه لر منفصله

ایسه طرفیندن برینک اثباتی طرف دیگرک نفی ورفعی استلزام
ایدر و طرفلردن برینک نفی بی طرف آخرک اثباتی استلزام ایدر.
ذکر اولان قاعده منفصله حقیقه ده جاری اولور . اگر
منفصله مانعة الجمع اولورسه طرفلردن برینک اثباتی طرف
آخرک تعینی استلزام ایدر . فقط برینک رفع و نفی بی طرف
آخرک اثباتی استلزام ایتمز اگر مانعة الخلو اولورسه مانعة
الجمع عکسیدر .

مثلا اما ان يكون هذا الشيء غير ابيض او غير اسود ولكنه
ابيض دنیلورسه نتیجه فهو غير اسود جیقار . لکنه اسود
دیه استلزام اولورسه فهو غير ابيض نتیجه نفی استلزام ایدر .

فصل فی لواحق القیاس

ومنه ما يدعون مركبا

لكونه من جميع قدرها

متعدد جتلردن مرکب اولمندن طولانی قیاس مرکب
تسمیه اولان قیاسلر دخی اقسام قیاسدندر .

فرکنه ان ترد ان تعلمه

واقلب نتیجه به مقدمه

بو نوع قیاسک کیفیت ترکیبی بیلمک ایستر ایسه اولکی

ایکی مقدمه نیک نتیجه نفی تکرار صغری یا بهرق قیاس ثانی
ترکیب ایت .

يلزم من تركيبها باخرى

نتیجه الى هلم جرا

اشبو نتیجه دن عبارت اولان مقدمه نیک مقدمه اخری ایله
ترکیبندن دیگر نتیجه حاصل اولور . مقدمه اخری ایله ترکیب
ایدیلرک بر قیاس دها حاصل اولور والی آخره بو وجهله
کیدر .

مثلا كل انسان حيوان وكل حيوان حساس نتیجه کل
انسان حساس جیقار .

بو نتیجه قیاس آخره ضم ایله صغری یا بهرق وکل انسان
حساس وکل حساس نام شکلی اوزره بر قیاس ثانی ترتیب
اولور بونک نتیجه سی ده کل انسان نام جیقار .

متصل النتائج الذي حوى

يكون او مفصولها كل سوى

نتایجی حاوی اولان یعنی بالفعل مذکور اولان قیاسلر
متصل النتائج اولور نتایجی بالفعل مذکور اولان قیاسلر
مفصول النتائج اولور .

مثال (سابقه کل انسان حیوان وکل حیوان حساس وکل
حساس نام نتیجه لر مطوی اولورسه مفصول النتائج اولور .
دیگر مثال :

(کل آخذ المال خفية سارق وكل سارق بمحد) مفصول
التأخیر در .

بونی موصول التأخیر ببار ایسه (هذا الشخص آخذ المال
خفية سارق فهذا الشخص سارق وكل سارق بمحد فهذا الشخص
بمحد صور تلزده نتیجه لر دائماً کله جک قیاسک صغراسی اولور .
وان بجزئی علی کل استدلال

فذا بالاستقراء عند هم عقل

اگر حکم جزئی ایله حکم کلی به استدلال اولورسه
منطقیون نزدنده اکا استقراء تسعیه اولور .

(وان بجزئی) موصوفی مقدر در بحکم جزئی علی حکم
کلی دیمکدر .

(وان) کلهسی استدلال قعانه داخلدر وان استدلال دیمکدر .

استقراء کل حیوان یحکک الفک الاسفل عند المضغ الا
التماذج کبی .

انسان آت مرکب فاره قیون کبی حیوانات برر برر تتبع
اولورسه حیوانات برشی برکن آت چکه سی اوینادینی کوریلور .
بو جزئیات تتبع اولورقدن سکره کل حیوان یحکک الفک الاسفل
عند المضغ حکم کلیسی وضع اولور .

فقط بو استقراء ناقص چونکه آت چکه سی عمود فقاری
دنیلان آرقه کیکنسه مربوط اولان حیوانات آت چکه سی
اوینادامزلر استقراء نامنه مثال کل حیوان میت قضیه سیدر .

مصنف مرحوم لواحق قیاسدن قیاس مرکب قیاس
استقراء قیاس تمثیل ذکر ایله قیاس خافی بی ترک ایله
(قیاس خافی) مطلوبک ثبوتی نقیضک ابطالیه اثبات ایلمکدر .
جناب حقک قدیمی اثبات ایچون لو لم یکن قدیماً لکان حادثاً
لزم الحال وما ادى الى الحال باطل واذ بطل ذلك بطل ما ادى
اليه یعنی جناب حق قدیم اولورسه حادث اولور اکر حادث
اولورسه محالی مستلزم اولور محالی مستلزم اولان باطلدر قدیم
اولورسه باطلدر بو باطل اولورسه مؤدی دخی باطلدر .
بناءً علیه مطلوب اولان قدم ثابتدر .

وعکسه بدعی القیاس المنطقی

وهو الذ قدمته فحقق

بونک عکسی یعنی حکم کلی ایله حکم جزئی به استدلال
اولورسه قیاس منطقی تسعیه اولور بو قیاس منطقی نک تعریف
وايضاحنی تقديم ایتدک یعنی مقدمه بیان ایله ک سندم تحقیق
علوم ایت .

وحيث جزئی علی جزء حل

لجامع فذاک تمثیل جعل

ارمزلنده مشترك بر جهت جامعدن طولانی هر نروده بر
جزئی دیگر جزئی اوزرینه حل اولورسه اکا تمثیل دینور که
قیاس فقهادن معدود در . جامع سکردن ایچون نیتدک حرمتیه
حکم ایتدک کبی چونکه نیتدک ایله اسکارده مشترکدر .

ولا مفید القاطع الدلیل

قیاس الاستقراء والتخیل

منطقیونه کوره قیاس استقراء و تمیلدن هر بری قطع افاده ایتمز .

استقراءك قطع افاده ایتماسی ناقص اولدینی و قنده در اکر تام اولورسه قطع افاده ایدر .

اقسام الحججة

و حجة نقایة عقلیة

اقسام هذی خمسة جليلة

حجة یا نقلیه یا خود عقلیه اولور . بونک اقسامی بشدر :

(حجة) مبتدادر . جنس حجة یا خود تفصیلی قصد اولنان حجت

معناسته اولسی مبتدا اولقانی مصححدر (نقلیه) نقله منسوب

معناسته در . دلیل نقله مستند ایهده مدرك عقلدر . (حجة نقلیه)

ایکی مقدمه سی یا خود بریسی کتاب مجیددن یا خود احادیث

شریفه دن یا خود اجتماع امتدن اخذ اولنان دلیلدر . بو اخذ

ایستر صریحی اولسون ایستر استنباط طریقیه اولسون (اقسام

هذی) هذی ضمیری عقلیه به راجعه در .

خطابة شعر و برهان جدل

و خامس مفسطة نلت الامل

خطابة . شعر . برهان . جدل بشنجیسی مفسطه در . بونلری بیلدرک نائل امل اوله سین .

اجلها البرهان مالف من

مقدمات بالیقین تقترن

اقسام حجتك اجل واعظمی برهاندر . یقینیاته . قارن اولان

مقدماتدن تألیف اولمشدر . (مالف) برهانك عطف بیانیدر .

یا خود مبتدای محذوفك خبریدر . مقدمات بوراده عقلیه . نقلیه .

ضروریه و نظریه نی شاملدر .

من اولیات مشاهدات

مخرجات متواترات

مقدمات یقینه . اولیات . مشاهدات . مخرجات . متواتراندن

مؤلفدر .

(من اولیات) (من مقدمات) دن بدلددر . اولیات بالکیز

طرفینی تصور ایله حکم و ادراك اولنان قضیه لر در . کل جز . دن

بیو کدر . بر ایکنک تصفیدر کی .

(مشاهدات) عقلك حس باطنی ایله حکم ایندیکی قضیه لر در

آجاق الم و برر کی حس ظاهری ایله محسوس اولان قضیه لر .

محسوسات دیرلر .

(مخرجات) مکرر ایشلمکله عقلك ادراك ایندیکی قضیه لر در .

سولفانا ایستمه نی کسر . سقمونیا صفرائی تسهیل ایدر کی .

(متواترات) سوزلرینه امن و اعتماد اولنان و کذب اوزلرینه

انفاقلری محال اولان بر قومدن ایشیتمکله عقلک تصدیق
ایندیکی قضیه لر در . حضرت محمد علیه السلامدن معجزات
شریفه ظهور ایندی کی .

وحدسیات و محسوسات

فذلك جملة اليقینیات

حدسیات و محسوساتدن دخی مؤلف اولور . مقدمات
مذکوره یقینیاتدر .

(محسوسات) حس ظاهری ایله معلوم اولان قضیه لر در .

(تعریفی)

(خطابه) خاتک فتی ایله قرأة اولور . (مارکبت من
مقدمات مقبولة او مظلونة) یعنی خطابه مقدمات مقبولة ویا
مظلونه دن ترکیب ایدن دلیلدر .

مقدمات مقبولة به مثال : العمل الصالح یوجب الفوز وکل
ماکان كذلك لا ینبئ اهلله ینج ان العمل الصالح لا ینبئ اهلله
عمل صالح فوز و نجاتی موجب اولوب ، فوز و نجاتی موجب
اولان شیئی اهل لا یق اولماز . نتیجه : عمل صالحی اهل
لایق اولمز .

مقدمات مظلونه به مثال : فلان یطوف باللیل فی محل
الاشتباه مع السلاح وکل من کان کذا فهو سارق ینج فلان
سارق و فلان آدم کیچه محل اشتباهه سلاح ایله طولاتبور .
یویه اولان ذات سارقدر . نتیجه : فلان سارقدر .

(شعر) مارکب من مقدمات تبسط منها النفس او تنقبض .
انبساطه مثال : بوخرددر . خیر یا قوت سیاله در کی . تنفیر
مثال : عسلدن تنفیر ایچون (بو بالدر . بال آجی و قوصدیر یچی
برشیدر) کی . برهانک تعریفی ذکر اولمشدر . (جدل) (مارکب
من مقدمات مشهورة او مسامحة عند الناس و عند الخصم) . جدل
- ناسک یاخود خصمک نزدنده مقدمات مشهورة یاخود
مسلمه دن ترکیب ایدن دلیلدر . اوله مثال : ظلم قیجدر . هر قیج
تعیب اولور . مسلمه به مثال : احسان خیردر . خیر زینت
عنویه در کی . ناس نزدنده مقبول و مسلم اولدیفته مثال : زیدک
قولی خبر عدلدر . خبر عدل ایله عمل اولور . نتیجه : قول زید
ایله عمل اولور .

(سفسطه) مارکب من مقدمات وهمية کاذبة او شبهة بالحق
او بالمشهورة . اوله مثال : حجر میتدر . هر میت جمادز کی .
ایکنجی به مثال : صورت مجسمه فرسه اشارت ایله بو فرسدر .
خرس کشر . بو صورت کشر . اوچنجه به مثال : علمی اولمیان
کیسه الفاظ و اصطلاحات علوم ایله تکلم ایدرسه یویه آدمه
اشارت ایله بو آدم الفاظ و اصطلاحات علوم ایله تکلم ایدیور
یویه تکلم ایدن آدم طلدر . بو آدم طلدر کی . بو قسم سفسطه به
مشاغبه دیرلر . مغالطه خارجیه دخی سفسطه دندر ایکی آدم
مباحثه ایدرکن بریسی دیکرینه غلبه ییالقی ایچون خصمک
ذهن و فکرینی اشغال ایدمک بر کلام ایله غضب و جدته

کثیر مکدر . بوجوه کندی جهانی اورتمکدر . بوزم زمانزده کی
مباحثه لوده یک چوقدر .

برهان ایکی قسمدر . (لمی وانی) غایت ایله معلوله
استدلال اولمقددر . زید متعفن الاخلاطدر . متعفن الاخلاط
محمومدر کبی . (انی) معلول ایله عاتنه استدلال اولنور .
اوزاقدن کورینان دومان ایله اوراده آتش اولدیغنه استدلال
کبی .

وفی دلالة المقدمات

على النتيجة خلاف آتی

مقدماتک نتیجهیه دلالتده آتیده کی اختلاف وارددر .

عقلی او عادی او تولد

او واجب والاول المؤید

مقدماتک نتیجهیه دلالتی عقلی یاخود عادی یاخود تولیدی
یاخود وجوبیدر . مؤید اولان اولکی یعنی عقلی اولمیدر .
قول ثانی یعنی عادی اولمیسیدر . مذهب حقدر . بناءً علیه
دلیلک نتیجهیه استلزام اتمی اهل حقه کوره عقلی وعادیدر
تولدی یاخود وجوبی اولمسی باطلدر . معتزلیه کوره تولیدیدر .
فلاسفیه کوره دلیل نتیجهیه استلزامده علت مؤثره اولدیغندن
وجوبیدر . قوانین آخرین باطلدر . علم کلامده بطلانی اثبات
اولمشدر .

وخطاء البرهان حیث وجدنا
فی مادة او صورت قائمیتدا
برهانک خطاسی هر قافی ترکیبده بولنورسه بولنسون یا
صورتده یاخود مادهده اولور .
قائمیتدا آشاغیده کی بیته مربوطدر . فالاول دیمکدر . یعنی
خطای اول معناسته در .

فی اللفظ کاشتراك اوکامل ذا

تباین . مثل الرديف مأخذاً

اولکی خطا لفظده اولور . اشتراك سببیه حاصل اولان
خطا کبی یاخود لفظ متباینی لفظ مرادف کبی اخذ ایله خطا
ارتکاب اولنور .

(کجمل ذا) (ذا) مضاف الیه ومجروح ایکن الفایله کتب
وتحریر اولمسی اسماء سته معتلده اولان قصره مبنی ایسهده
اسماء مذکورده دن (ذا) لفظنده قصر لفتی اولمیدیغناک بیانیه بعض
شراح اعتراض ایدرک بیت مذکور (فی اللفظ کاشتراك او
کجمل ذی) (تباین مرادفاً فی المأخذ) بیته تحویل ایلمیشلردر .
لفظ مشترک استعمالیه خطایه مثال : مثلاً شمسه اشارتده
(هذا عين وكل عين يشرب منه فهذا يشرب منه) بو مسالده
شمسی قصد ایدرک (هذا عين) صغراسی طوغریدر . فقط
آنکله مشترک اولان عين لفظنی کبراده استعمال ایله خطا
ایدلمشدر . چونکه کبراده کی عين عين الما معناسته در .

یاخود متباین اولان لفظی اخذ ایله خطا واقع اولور .
مثلا سیف ایله صارم بیتده تباین جزئی اولدیغدن کسمیه جک
سورتده قلیج کبی . یاایلان شیئه اشارتله (هذا سیف وکل
سیف صارم) دیهرک صارم ایله قاطع قصد ایدوب (هذا صارم)
نتیجه سنی ویرر ایسه ده بونک ماده سنده خطا اولوب اشبو
خطا مباین مذکورک زید انسان وکل بشر حیوان مثالنده کی
مرادف کبی اخذ اولمندن نشأت ایتشدر .

وفي المعانی لالتباس الکاذبه
بذات صدق قافهم الخاطیبه

معانی ده اولان خطا قضیه کاذبه ک قضیه صادقیه مشابهتندن
طولانی معناه اولان خطادر . بو کلامی سن فهم ایت .

کنل جعل العرضی کالذاتی

او نأخج احدى المقدمات

عرضی بی حکمه ذاتی کبی قیلمق یاخود نتیجه بی مقدمه .

لردن یعنی صغری و کبرادن برینک عینی یا بقدر .

والحكم للجنس بحکم النوع

وجعل کالقطنی غیرالقطنی

وجنسہ نوعک حکمی ایله حکم اولمق و غیر قطعی بی قطعی
کبی قیلمق مثلا و در .

والثان کالخروج عن اشکاله

وترک شرط النتج من ا کاله

سورتده اولان خطا اشکال قیاسدن خروج ایتک و اسباب
اکالدن اولدینی حالده شرط انتاج ترک اولمق کیدر .

مؤلف کتابک تمکیل اولدیغه اشارت اینجون (ا کاله)
عبارت سیله کلامی اتمام ایتشدر .

هذا تمام الغرض المقصود

من امهات المنطق المحمود

بو کلام محمود اولان منطقک اصول وقواعدندن غرض
ومقصودک تمامیدر .

قد انتهى بحمد رب الفائق

مارمته من فن علم المنطق

فن منطقدن اتمامی قصد ایتدیکم بو کتاب رب الفائق
اولان جناب حقہ حمد و ثنا ایله رسیده حسن ختام اولای .
(رمته) (قصده) معاسنهدر .

نظمه العبد الذلیل المفتقر

لرحمة المولی العظیم المقتدر

عظیم مقتدر اولان مولای متعال حضرت تالرینک رحمتہ
محتاج بولان عبد ذلیل بو کبابی نظم ایتدی .

الاخضرى عابد الرحمن

المرتجى من ربه المنان

جناب رب مناندن امیدوار اولان عبد الرحمن الاخضریدر .

مغفرة تحيط بالذنوب

وتكشف الغطا عن القلوب

قلبلردن غطا و حجابی کاشف کناهلری محیط بر مغفرت
مهمه بی امید ایدیجیدر .

وأن یبنا بحجة العلا

فانه اكرم من تفضلا

دخی جناب حقندن جنت اعلا ایله مثاب اولمقلغمزی امید
وارم . زیرا جل شانہ حضرتلری فضل و کرم اظهار ایدنلرک
اکرمیدر .

وكن اخي لمبتدي مسامحا

وكن لاصلاح الفسادنا صحا

ای قرنداشم مبتدیلر ایچون مسامحه ایله آنلرک اصلاح
فسادی خصوصنده ناصح اول .

اذ قيل كم مزيف صحيحاً

لاجل كون فهمه صحيحاً

زیرا دنیلمشدرکه کندی فهم وفکرلرینک قییح اولدیغندن
طولای چوق کیمسلر قول صحیحی تزئیف وتعییب ایدیجیدر .
مؤلف (وکم من غائب قولاً صحیحاً . وآفته من الفهم
السقیم) بیته اشارت ایلمشدر .

واصلح الفساد وبالنامل

اصلاح فساد تأمل وتأنی ایله حصول یندیر اولور . اصلاح
فساده دوشمنکسزین بردنبیره تشبث اولنورسه فائده ویرمز .

وقل لمن لم ینصف لمقصدي

العذر حق واجب للمبتدي

بیم مقصدمه انصاف ایتمیان آدمه سویله که اعتذار مبتدی
ایچون برحق واجیدر .

ولبی احدى وعشرين سنة

معذرة مقبولة مستحسنة

یکرمی بر یاشنده اولان برذات ایچون یعنی مؤلف ایچون
حدائت سندن طولانی مقبول ومستحسن معذرتی واردر .

وكان في أوائل المحرم

تأليف هذا الرجز المنظم

بومنظوم اولان مختصری تألیف محرمک اولارنده اولدی .
من سنة احدى واربعين

من بعد تسعة من المئين

طقوزیوزدن سکره قرق برنجی سنه دن محرم آینده ایدی .
یعنی طقوز یوز قرق بر سنه سی محرم آینک اولارنده ایدی .

ثم الصلاة والسلام سرمداً

على رسول الله خير من هدى

صلاة وسلام دائمی مظهر هدایت الهی اولانلرک خیرلوس

مغفرة تحيط بالذنوب

وتكشف الغطا عن القلوب

قلبلردن غطا و حجابی کاشف کناهلری محیط بر مغفرت
مهمه بی امید ایدیجیدر .

وَأَنْ يَبْنَا بِحُجَّةِ الْعَلَا

فَاهُ أَكْرَمُ مِنْ تَفَضُّلَا

دخی جناب حقدن جنت اعلا ایله مناب اولمقلغمزی امید
وارم . زیرا جل شانہ حضرتلری فضل و کرم اظهار ایدنلرک
اکرمیدر .

وَكُنْ أَخِي لِمَبْتَدَى مَسَاحَا

وَكُنْ لِاصْلَاحِ الْفَسَادِنَا صَحَا

ای قرنداشم مبتدیلر ایچون مسامحه ایله آنلرک اصلاح
فسادی خصوصتده ناصح اول .

أَذْ قِيلَ كَمْ مَزِيْفٍ صَحِيحَا

لَا جِلْ كُونْ فَهْمُهُ قَبِيحَا

زیرا دنیلمشدرکه کندی فهم وفکرلرینک قبیح اولدیغندن
طولانی جوق کیمسه لر قول صحیحی تزئیف و تعیب ایدیجیدر .
مؤلف (وکم من غائب قولاً صحیحاً . وآفته من الفهم
السقیم) یتنه اشارت ایلمشدر .

وَاصْلَحِ الْفَسَادَ وَبِالتَّأْمَلِ

وَأَنْ بَدِيهَةً فَلَا تَبْدَلِ

اصلاح فساد تأمل و تانی ایله حصول بذیر اولور . اصلاح
فساده دوشنمکسزین بردنبره تثبث اولنورسه فائده ویرمن .

وَقُلْ لِمَنْ لَمْ يَنْتَصِفْ لِمَقْصَدِي

الْعَذْرُ حَقٌّ وَاجِبٌ لِمَبْتَدَى

بیم مقصدمه انصاف ایتمیان آدمه سویه که اعتذار مبتدی
ایچون برحق واجیدر .

وَلَبِنَى أَحَدَى وَعَشْرِينَ سَنَةً

مَعْذَرَةً مَقْبُولَةً مَسْتَحْسَنَةً

یکرمی بر یاشنده اولان برذات ایچون یعنی مؤلف ایچون
حدائت سندن طولانی مقبول و مستحسن معذرتی واردر .

وَكُنْ فِي آوَائِلِ الْحَرَمِ

تَأْلِيفَ هَذَا الرَّجْزِ الْمُنْتَظَمِ

بومنظوم اولان مختصری تألیف محرمک اوللرنده اولدی .

مِنْ سَنَةِ أَحَدَى وَارْبَعِينَ

مِنْ بَعْدِ تِسْعَةِ مِنَ الْمِائَتِينَ

طقوزیوزدن صکره قرق برنجی سنه دن محرم آینده ایدی .
یعنی طقوز یوز قرق بر سنه سی محرم آینک اوللرنده ایدی .

ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ سِرْمَدَا

عَلَى رَسُولِ اللَّهِ خَيْرَ مَنْ هَدَى

صلاة و سلام دائمی مظهر هدايت الهی اولانلرک خیرلوسی
اولان حضرت فخر رسالته اولسون .

واله وصحبه النقات

السالكين سبيل النجاة

دخى صلاة وسلام فخر رسالتك طريق نجاته سالك اولان
آل واصحاب نقاته اولسون .

ما قطعت شمس النهار ابرجا

و طلع البدر المنير في الدجا

شمس مضى نهار كندی برج لرني قطع استدجته وظلمتده
بدر منير طلوع ايلديكي مدنجه حضرت محمد عليه السلامه و آل
واصحابه صلاة وسلام دائم اولسون .

(ابرج) برجك جمعيدر . جمع قلت ايسهده كثرت مقامنده
استعمال اولمشدر .

برج اون ايكيدر : حمل نور جوزا سرطان اسد سنبله
ميزان عقرب قوس جدى دلو حوتدر .
(دجى) ظلمت معناه در .

(بدر) قرك اون دردنجي كيجه سيدر . (منير) بدرك صفت
لازمه سيدر .

صوك

صواب	خطا	سطر	صفحة
استغراق	استعراق	١٣	٥
والنظريه	والنظريه	١٨	٧
حمد وثنايه	وثنايه	٩	١١
ذاتك	ذاتك	١١	١٢
يظهرون	ينظرون	١٧	١٣
مقتنى	مقتنى	٧	١٤
ترحم وتصليه	ترحم تصليه	١	١٧
في الافاق	في الافاق	١٨	٥٥
انزل	انزل	١٧	٨١
المذكوره	لمذكوره	١٦	٨٣
لكنه	لكن	١٦	٩٧
لكنه	لكن	١٨	٩٧
تمثيلي	تمثيلي	٢	١٠١